

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΠΙΣΤΗΜΗΝ ΤΟΥ ΝΕΩΤΕΡΟΥ

ΠΟΛΕΜΟΥ ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥ

ΤΩΝ ΝΕΩΤΕΡΩΝ ΣΤΡΑΤΩΝ (1).

Ῥίπτοντες βλέμμα ἐταστικὸν ἐπὶ τῆς καθ' ἡμᾶς ἐποχῆς, παρατηροῦμεν ὅτι ζῶμεν εἰς ἐποχὴν γενικῆς ἐρεῦνης, καὶ ὅτι αἱ νέαι περὶ πολέμου ἰδέαι ἀπασχολοῦσι τὴν φαντασίαν ἀπάντων τῶν ἀποτελούντων τὸν στρατιωτικὸν κόσμον καὶ κυριεύουσι τὸν νοῦν αὐτῶν.

Τοῦντεῦθεν ἐνομίσαμεν καλὸν νὰ προσπαθήσωμεν διὰ τῆς παρούσης μελέτης νὰ ἐκθέσωμεν τὰ καθ' ἡμᾶς μέσα ἢ τὸν τρόπον τῆς σπουδῆς τοῦ νεωτέρου πολέμου, ἡ δὲ μελέτη αὕτη θέλει χρησιμεύσει ταυτοχρόνως εἰς ἐξήγησιν τοῦ πῶς κατήντησαν ἀναγκαῖοι καὶ οἱ νέοι ὀργανισμοί, οὓς βλέπομεν παρὰ τοῖς διαφόροις εὐρωπαϊκοῖς κράτεσι, καὶ ἡ νέα τακτικὴ, ἅτινα, καὶ περ εἰσέτι μετέωρα, οὐχ ἤττον ὅμως καθ' ἑκάστην προβαίνουν εἰς τὴν τελειοποίησίν των.

Ἐξ ὑπαρχῆς δυνάμεθα εἰπεῖν ὅτι, ὑπ' ὄψιν λαμβανομένης τῆς σπουδαιότητος τῶν ἐπιτευχθέντων ἢ ἐπιτευχθησομένων ἀποτελεσμάτων, ἡ μόνη μέθοδος, ἡ πραγματικῶς ὠφέλιμος καὶ πρόσφορος εἰς τὴν ἐπιστήμην τοῦ πολέμου, μᾶλλον πάσης ἄλλης ἐπιστήμης, εἶναι ἡ πειραματικὴ μέθοδος, ἣτις συνίσταται εἰς τὴν ἀποδοχὴν τῶν τετελεσμένων, δεδοκιμασμένων καὶ ἀποδεδειγμένων ἔργων. Ἡ μέθοδος αὕτη εἶναι ὑπερτέρα οὐχὲ μόνον τῆς μεθόδου τῶν ἐμπνεύσεων, ἣτις παραδέχεται τὴν θεϊαν κρίσιν, ὡς εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν σταυροφοριῶν, ἀλλὰ καὶ αὐ-

(1) Ἐκ τοῦ γαλλικοῦ.

τῆς ἐτι μᾶλλον τῆς μεθόδου τῶν ἀπλῶν ὑποθέσεων, ἥτις προτιμᾷ πολλάκις ἤτταν ἐπελθοῦσαν κατὰ τοὺς κανόνες, ἀντινίκης, ἐν ᾗ, κατ' αὐτήν, ὁμολογεῖται ἡ ἄρνησις ἢ ἡ ἔλλειψις τῶν παραδεδεγμένων ἀρχῶν τῶν ἐλιγμῶν ἢ τῆς πειθαρχίας.

Ἄλλ' ἐὰν ἡ πειραματικὴ μέθοδος φαίνεται σήμερον οὕσα ἡ μᾶλλον κατάλληλος, ἀνάγκη ν' ἀναγνωρίσωμεν, ὅτι τὰ διάφορα σταδία, δι' ὧν διήλθε τὸ στρατιωτικὸν ζήτημα, ἀπ' ἀρχῆς τοῦ παρόντος αἰῶνος, τὰ μάλα ἐπενήργησαν, ὅπως φθάσῃ ἐκεῖ, ἔπου προσπαθοῦσι νὰ τὸ ὀδηγήσωσιν, ἀπὸ τοῦ ἔτους 1866. Ἄδικος ἐπομένως ἡ τελεία ἀπόβρξις τοῦ παρελθόντος, οὐτινος, ἄλλως, καίπερ μὴ θέλοντες, ὑφιστάμεθα τὴν ἐπιβροίαν ἄλλως τε, σημειωτέον ὅτι κατ' αὐτὸ τοῦτο τὸ παρελθὸν αἰθεωρίαί, αἰ ἐνταῦθα ἐκτιθησόμεναι ἐπὶ τοῦ στρατιωτικοῦ ζητήματος, δύνανται καὶ πρέπει νὰ εὐχαριστῶσι τὴν φαντασίαν, καίτοι δὲν πρέπει νὰ ἐκληφθῶσιν ὡς ἀπύλοτοι, καθόσον τὰ πορίσματα τῶν ἔργων τοῦ 1859 καὶ 1866, τοῦ 1870 καὶ 1871 δὲν εἶναι οὔτε ἐπαρκῆ, οὔτε ὀριστικά.

Ὁ Βολταίρος εἰς ἓν τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ λέγει· «Ἡ μύτη ἐγένετο ὅπως κρατῆ τὰ ὀμματοῦχία», ὁ δὲ Λουδοβίκος Ἀνδρέα Μούυτζ (Louis André Muytz) προστίθησι· «κατὰ τὴν» παρατήρησιν τῶν γεγονότων καὶ τὴν σπουδὴν τῶν ἐπιστημῶν ὑπερίσχυσε ἡ συνήθεια, ἀπὸ πολλοῦ χρόνου, εἰς τίνος σοφοῦς νὰ θεωρῶσι τὰ ἀντικείμενα διὰ μέσου ὑαλίνων ἐχρωματισμένων. Ἐκαστος αὐτῶν ἐκλέγει τὸ χρῶμα τὸ ἀρμόζον αὐτῷ κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν, τὴν ἰδιοσυγκρασίαν καὶ τὸ συμφέρον αὐτοῦ· καὶ οἱ μὲν τούτων φέρουσιν ὀμματοῦχία ἐρυθρά, οἱ δὲ κυανᾶ, οἱ δὲ μελανᾶ· ἄλλοι τέλος, ὅπως συμβιβάζωσι τὴν πρόοδον μὲ τὴν παράδοσιν, φέρουσιν ὑχία λευκά. . . . ἄλλ' ἀτυχῶς θαμβά. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἢ θεῖα καὶ αὐτοῦ τοῦ σφραγιδοψώμου προσκαλεῖ διαπληκτι-

» σμούς. Εἶναι ἐρυθρὸν, φωνάζει ὁ εἰς.— Ὅχι, εἶναι κυανοῦν,» λέγει ὁ ἄλλος.— Γελοῖοι εἴσθε καὶ οἱ δύο, ἐπιλέγει ὁ ἔτερος· δὲν βλέπετε ὅτι εἶναι μέλαν! Ὅσον σκέπτανται, ἐπὶ τοσοῦτον καθιστῶνται καὶ ἐπίμονοι. Μὰ τὸν κοινὸν ὄρθον λόγον! ἐὰν θέλετε νὰ συνεννοηθῆτε, ἀφαιρέσατε τὰ ὀμματοῦχία σας.»

Ἡ ἐπιστήμη τοῦ πολέμου δὲν κάμνει ἐξαίρεσιν, διότι ἀτυχῶς εἰς οὐδεμίαν ἄλλην ἐπιστήμην εἰσχωροῦσιν ἐπὶ τοσοῦτον τὸ ἀπρόοπτον, τὸ συμφέρον, ἡ φαντασία καὶ ἡ ποίησις.

Ἀφαιρέσωμεν λοιπὸν τὰ ὀμματοῦχία ἡμῶν καὶ ἡμεῖς αὐτοί, οἵτινες ὅμως δὲν εἴμεθα οὐδεμιᾶς παρελθούσης σχολῆς, οὐδὲ κἂν ἐκλεκτικοί, τουτέστιν ἐκ τῶν ἐκλεγόντων τὴν καλητέραν τῶν θεωριῶν, ἢ καὶ πᾶν ὅτι κάλλιον ἐν ὄλαις ταῖς θεωρίαίς. Τούτου γενομένου, ἰδῶμεν τὰ πράγματα διὰ τῆς πειραματικῆς μεθόδου, ἣν πρесеβούμεν καὶ ἥτις παραδέχεται τὸ γεγονός ὡς ἔχει, ἥτοι σκαιὸν, καὶ ἀποκρούει πᾶσαν ὑπόθεσιν, περιοριζομένη εἰς τὰ τετελεσμένα ἔργα, εἰς τὰ πράγματα. Δυναμέθα προβῆναι πολὺ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ταύτης, καὶ ὀφείλομεν πράξαι τοῦτο εἰς ἐποχὴν τόσον θετικὴν, οἷα ἡ ἡμετέρα.

Ἡ τοῦ πολέμου ἐπιστήμη εἶναι, ὡς εἶπεῖν, ἐγκυκλοπαιδικὴ καθολικὴ, ἀπαιτεῖ δὲ τὴν κατὰ βάθος σπουδὴν ὄλων σχεδὸν τῶν ἐπιστημῶν. Ἰδῶμεν πρῶτον πῶς δυναμέθα τάξαι αὐτὴν μεταξὺ τῶν ἐπιστημῶν καὶ ἀναζητήσωμεν τὴν μεταξὺ αὐτῶν φυσικὴν αὐτῆς θέσιν, τουτέστιν ἄς ἐρευνήσωμεν τίνος ἀρχικῆς ἐπιστήμης εἶναι ἀναγκαίως ἡ παραγομένη. Ὡς γνωστὸν, ἡ κατὰ τάξιν τῶν ἐπιστημῶν δὲν ἐννοεῖ τὴν χρονολογικὴν ἐποχὴν, καθ' ἣν ἔλαβον αὐταὶ τὴν γέννησιν, ἀλλὰ τὴν τάξιν καθ' ἣν δυναταί τις νὰ τὰς σπουδάσῃ χρώμενος πρὸς τοῦτο ἐκείνας μόνως τὰς ἐπιστήμας, αἵτινες, δυναμέμηναι νὰ ὑπάρχωσιν ἄνευ παραγομένων, ἔχουσιν ἀνάγκην μόνων τῶν ἐπιστημῶν, ἀπ' ὧν παράγονται.

Ἡ διαδοχικὴ αὐτὴ σπουδὴ εἶναι τὴν σήμερον γενικῶς παραδεγεμένη παρὰ παντός πεπαιδευμένου ἀνδρός, ὅστις, ἀναγνώσκων, ἐπιθυμεῖ ἀκόμη νὰ μάθῃ. Ἡ πρώτη μεταξύ τῶν ἐπιστημῶν, ἧτις καὶ ἀρχεῖται εἰς ἑαυτὴν, εἶναι ἡ ἐπιστήμη τῶν μαθηματικῶν ἢ τὰ μαθηματικὰ μεθ' ὅλων τῶν παραγομένων αὐτῶν, περιλαμβανομένης τῆς ἀστρονομίας καὶ τῆς οὐρανοῦ μηχανικῆς. Ἡ δευτέρα εἶναι ἡ ἐπιστήμη τῶν φυσικῶν φαινομένων ἢ ἡ φυσικὴ μεθ' ὅλων τῶν παραγομένων αὐτῆς, ἧτις ὅμως καὶ δὲν δύναται ὑπάρξαι ἄνευ τῆς μαθηματικῆς. Ἡ τρίτη εἶναι ἡ ἐπιστήμη τῶν χημικῶν φαινομένων ἢ ἡ χημεία μεθ' ὅλων τῶν παραγομένων ἀπ' αὐτῆς, ὅσαι χρῶνται μόνον τὴν φυσικὴν καὶ μαθηματικὴν. Ἡ τετάρτη εἶναι ἡ ἐπιστήμη τῶν φαινομένων τοῦ βίου ἢ ἡ βιολογία μεθ' ὅλων τῶν παραγομένων αὐτῆς, τῆς ἐπιστήμης τῶν φαινομένων τοῦ ὑλικοῦ βίου καὶ τοῦ ἠθικοῦ ἢ διανοητικοῦ βίου· ἡ βιολογία δὲν ἀποφύγει τὴν χημείαν, τὴν φυσικὴν καὶ τὰ μαθηματικά. Τέλος ἡ πέμπτη εἶναι ἡ ἐπιστήμη τῶν κοινωνικῶν ἢ τῶν κοινωνικῶν φαινομένων, τουτέστιν ἡ κοινωνιολογία, μεθ' ὅλων τῶν παραγομένων αὐτῆς, περιλαμβανομένης καὶ τῆς πολιτικῆς. Αὕτη ἔχει ἀνάγκη ὅλων τῶν προηγουμένων ἐπιστημῶν, αἵτινες δύνανται ὑπάρξαι ἄνευ αὐτῆς, καὶ τοι ὑφίσταμεναι τὴν ἐπίβροϊαν αὐτῆς.

Οὐδεὶς βεβαίως θέλει ἀρνηθῆ, ὅτι ἡ ἐπιστήμη τοῦ πολέμου εἶναι μία τῶν παραγομένων τῆς κοινωνιολογίας, καθόσον ὁ πόλεμος ἀποτελεῖ μέρος ὀλοκληρωτικῶν τῶν φαινομένων τοῦ κοινωνικοῦ βίου, ὑπῆρξε δὲ πάντοτε σταθμὸς ὑποχρεωτικὸς εἰς τὰς κοινωνίας, κατὰ τὰς ἐποχὰς τῆς γεννήσεως αὐτῶν, τῆς ὀργανωτικῆς αὐτῶν ἐνεργείας καὶ τοῦ ἐκπολιτισμοῦ αὐτῶν, ὅπως φθάσωσιν εἴτα εἰς τὴν ὑλικὴν εὐδαιμονίαν διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ ἐμπορίου. Καὶ πάλιν ἐν

τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ καταστάσει εὐρισκόμεναι αἱ κοινωνίαι ἐξαφανίζονται, ἐὰν ἡ διανοητικὴ αὐτῶν κατάστασις, αἱ γνώσεις αὐτῶν, δὲν ταῖς ἐπαρκῶσιν, ὅπως δυνηθῶσι καὶ πάλιν πολεμῆσαι ἐπιφορῶς ὑπὲρ τῆς ζωῆς αὐτῶν κατὰ τοῦ θανάτου, ἢ δὲ πάλιν αὕτη εἶναι εἷς τῶν σταθερῶν καὶ ἰσχυόντων νόμων τῆς φύσεως.

Πραγματικῶς πᾶσα κοινωνία γεννᾶται, ἀναπτύσσεται, καὶ ἀποθνήσκει κατὰ τὴν μετὰ τῆς φύσεως πάλιν αὐτῆς. Ὡσαύτως πᾶν ἄτομον γεννᾶται, ἀναπτύσσεται καὶ ἀποθνήσκει, ὑποκύπτον εἰς τοὺς φυσικοὺς νόμους. Οὕτω καὶ ἡ διανοητικὴ ζωὴ τῶν κοινωνιῶν, ὡς καὶ ἡ τῶν ἀτόμων, διέρχεται διαδοχικῶς διὰ τῶν τριῶν καταστάσεων τῆς γεννήσεως, τῆς ἀναπτύξεως καὶ τῆς ἐκμηδενίσεως. Ὀλίγον ἀπὸ τῆς γεννήσεως αὐτῶν προσβάλλονται ὑπὸ τοῦ παραδόξου τῶν φαινομένων, ἅτινα κυκλοῦσιν αὐτάς καὶ τὰ ὁποῖα δὲν δύναται ἐξηγήσαι ἢ διὰ τοῦ ὑπερανθρώπου καὶ τῆς ἐθελουσίου παραδόχῃς ἀνωτέρας τινὸς ἰσχύος, ἀφανοῦς τινος δυνάμεως· καὶ διὰ μὲν τὰς κοινωνίας τοῦτο παράγει τὴν θεοκρατικὴν κατάστασιν, διὰ δὲ τὸν ἄνθρωπον, τὴν εἰς τὴν θεότητα πίστιν.

Μετὰ ταῦτα, ἀναπτυσσομένης τῆς πρὸς ἀνάλυσιν τῶν φαινομένων εὐκολίας εἰς τὰς κοινωνίας, ὡς καὶ εἰς τὰ ἄτομα, τὰ φαινόμενα παρίστανται ὀλιγώτερον παράδοξα, αἱ δὲ ὑποθέσεις, μᾶλλον ἢ ἥττον ἰσχυραὶ, μᾶλλον ἢ ἥττον πιθαναί, ἐπαρκοῦσιν εἰς τὴν φαντασίαν. Εἰς τὰς κοινωνίας ἡ μεταβατικὴ αὕτη κατάστασις εἶναι ἐν γένει στρατιωτικὴ, καὶ ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν περίοδον τῆς ἀναπτύξεως· εἰς δὲ τὰ ἄτομα ἡ κατάστασις αὕτη καλεῖται κατάστασις φιλοσοφικὴ μεθ' ὅλων τῶν χροίων αὐτῆς. Τέλος, ἀναπτυσσομένης ἐτι μᾶλλον τῆς πρὸς ἀνάλυσιν εὐκολίας, τὰ φαινόμενα οὐδόλως ἐκθαμβοῦσιν, ἀλλ' ἐπεξηγοῦνται, ἀποδεικνύονται καὶ παράγονται κατὰ βού-

λησιν, διότι ἡ πείρα ἀντικαθιστᾷ τὴν ὑπόθεσιν. Εἰς τὴν ἐποχὴν ταύτην αἱ μὲν κοινωνίαι καθιστῶνται βιομηχανικαὶ καὶ ἐμπορικαί, ὁ δὲ ἄνθρωπος καθιστᾷται ἀκριβῆς καὶ θετικός. Εἰς τὴν ἐποχὴν ταύτην τῶν κοινωνιῶν καὶ τῶν ἀτόμων κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἢ μετὰ τῆς φύσεως πάλῃ ἦτο πάντοτε πλησίον τοῦ τελειοῦσθαι· διὸ αἱ κοινωνίαι, αἵτινες ἀπὸ στρατιωτικῶν καθιστῶντο βιομηχανικαὶ καὶ ἐμπορικαί, εἶδον ἑαυτὰς κατακτωμένας ὑπὸ ἄλλων βαρβάρων, εἰσέτι ἐν τῇ στρατιωτικῇ αὐτῶν καταστάσει εὐρισκομένων, καὶ οὕτως ἐξηφανίσθησαν. Ὄποτε ἐγένετο χρεῖα νέου πρὸς ἐκπολίτευσιν ἀγῶνος. Καὶ τὴν σήμερον δὲ ὁ ἄνθρωπος, καὶ περ καταστὰς ὀριστικῶς θετικός, δὲν κατορθοῖ νὰ παραπέσῃ ὅλους τοὺς ὁμοίους αὐτοῦ πρὶν ἢ ἀποθάνῃ.

Δυνάμεθα ὅμως εἰπεῖν μετὰ τινος βεβαιότητος, ὅτι αἱ τοῦ μέλλοντος κοινωνίαι ὡς καὶ τὰ ἄτομα, ἐπωφεληθήσονται ἀπὸ τῆς πείρας, τῆς ἀποκτηθείσης τόσον ἀκριβᾶ κατὰ τὸ παρελθόν, καὶ οὕτω δὲν ἀφίνουσι νὰ στυσθῶσι καὶ ἀποθάνωσι, ἐὰν οὐχὶ αἱ σκέψεις καὶ αἱ ἰδέαι, τοῦλάχιστον αἱ νεώτεραι ἀνακαλύψαι. Αἱ κοινωνίαι ἐν γένει, κατὰ πρῶτον θεοκρατικαί, καθιστῶνται μετὰ ταῦτα μοναρχικαὶ καὶ στρατιωτικαί· ἀπασαὶ δὲ εἶχον ἢ ἐξουσίαι τάσεις ἐλευθερίας, βιομηχανικὰς καὶ ἐμπορικὰς. Ὁσαύτως τὸ ἄτομον, ὑπέικον εἰς τὴν ἐπίβροϊαν τῆς κοινωνίας, ἔχει τὸν νοῦν ἐστραμμένον εἴτε πρὸς τὰς θεολογικὰς ἰδέας, εἴτε πρὸς τὰς φιλοσοφικὰς, τέλος δὲ καθιστᾷται θετικόν καὶ δὲν παραδέχεται ἢ τὰ ἀποτελέσματα τῆς πείρας.

Ἡ περίληψις αὕτη τῆς γενικῆς διανοητικῆς καταστάσεως ἦτο ἀναγκαία, ὅπως κατανοήσωμεν τί δυνατόν γενέσθαι, τί δέον γενέσθαι τὴν ἐπιστήμην τοῦ πολέμου, καὶ τί πράγματι κατέστη αὕτη ἐν τῷ μέσῳ τοῦ δαιδάλου τῆς καταστάσεως τῶν

πνευμάτων, τῶν κοινωνιῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων, οἵτινες ἀναγκαιῶς ἀνήκουσιν ὅλοι καὶ ταυτοχρόνως εἰς διαφόρους βαθμίδας τῆς κλίμακος τῆς ἀναπτύξεως τῶν φαινομένων τοῦ ἠθικοῦ βίου.

Ἡ ἐπιστήμη τοῦ πολέμου, ὡς προείπομεν, εἶναι μία τῶν παραγομένων τῆς κοινωνιολογίας ἢ ἐπιστήμης τῶν κοινωνιῶν, ἔχει δὲ βοηθούς μὲν τὴν γεωγραφίαν καὶ τὴν ἱστορίαν, κλάδους δὲ τοὺς ὀργανισμούς, τὴν στρατηγικὴν καὶ τὴν τακτικὴν. Πραγματικῶς, ἀνάγκη ν' ἀκολουθήσῃ τις συνοπτικῶς τὰς σπουδὰς τὰς γενομένας εἰς τὴν γεωγραφίαν καὶ τὴν ἱστορίαν, ὅπως ἀνεύρῃ τὴν ἐξήγησιν τῶν ἐποχῶν τῶν τριῶν διανοητικῶν καταστάσεων, δι' ὧν διήλθον αἱ κοινωνίαι καὶ τὰ ἄτομα, ὅπως φθάσωσιν εἰς ὅ,τι κατέστησαν κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην περίοδον. Ἐπειτα ἀνάγκη νὰ σπουδάσῃ τις τοὺς ὀργανισμούς, τὴν στρατηγικὴν, καὶ τὴν τακτικὴν ὡς πρὸς τὰς προόδους αὐτῶν κατὰ τὰς διαφόρους ταύτας ἐποχὰς, ἐφαρμόζων ὀριστικῶς ἐπ' αὐτῶν τὴν πειραματικὴν, ἥτοι τὴν θετικὴν μέθοδον.

Βεβαίως εἶναι λίαν δύσκολος ἡ ἀνακάλυψις τῶν μεθόδων τῆς σπουδῆς τῆς γεωγραφίας καὶ τῆς ἱστορίας, αἵτινες ἀνταποκρίνονται εἰς τὰς τρεῖς καταστάσεις τῶν ἰδεῶν, ἃς προσεπαθήσαμεν νὰ ἐξηγήσωμεν· ἀλλὰ προβαίνοντες κατ' ἀναλογίαν, βλέπομεν τί ἐπραξάν ὅπως παρουσιάτωσι τὰς σπουδὰς ταύτας ὑπὸ ἐπόψεως οὐσιωδῶς διαφερούσας, καὶ αἵτινες εὐρίσκουσι τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῶν εἰς τὴν ἐπιστήμην τοῦ πολέμου, κατὰ τοὺς διαφόρους αὐτῆς κλάδους, ἥτοι τοὺς ὀργανισμούς, τὴν στρατηγικὴν καὶ τὴν τακτικὴν.

Καὶ πρῶτον μὲν, καθόσον ἀφορᾷ τὴν γεωγραφίαν, συνεπία τῆς παραδοχῆς δυνάμεώς τινος ὑπερτέρας καὶ παντοδυναμοῦ, ἐχούσης δυνάμεις ἐτέρας διαμέσους, ἐσπούδασαν τὴν

ὑπαρξίν τῶν ἐπικρατειῶν καὶ τῶν πρωτευουσῶν αὐτῶν, παραδεχόμενοι σύνορα τοιαῦτα, ὅποια κατέστησαν αἱ συνθηκαὶ κράτους πρὸς κράτος. Ἐπειτα, γενομένης χρήσεως τῆς μεθόδου τῶν ὑποθέσεων, ἐφέρθη ἐν τῷ μέσῳ ἡ γεωγραφία τῶν ἐθνοτήτων καὶ τῶν μεθωρίων τῶν κληθέντων φυσικῶν, καὶ τοι, κατὰ τὸ πλεῖστον, αἱ δύο αὐταὶ ὑποθέσεις οὐδόλως συνταυτίζονται καὶ συνυπάρχουσι. Καὶ πραγματικῶς ἐκ τῶν τριῶν συστημάτων, ἅτινα παρουσιάζονται πρὸς σπουδὴν τῆς γεωγραφίας, βεβαίως τὸ σύστημα τοῦτο εἶναι τὸ ὀλιγώτερον φαινόν, καὶ ἰδοὺ παράδειγμά τι. Ἐὰν παραδεχθῶμεν, ὅτι τὸ φυσικὸν τῆς Ἰταλίας πρὸς βορρᾶν ὄριον εἶναι αἱ Ἄλπεις, διὰ τί τὸ φυσικὸν πρὸς ἀνατολὰς ὄριον τῆς Γαλλίας δὲν σημειοῦται ὑπὸ τῶν Βοσγίων (les Vosges), ἢ τοῦ Μέλανος Δάσους (la Forêt-Noire); Ἐπίσης, ἐὰν ὁ Ῥῆνος ᾖ τὸ φυσικὸν πρὸς ἀνατολὰς ὄριον τῆς Γαλλίας, διὰ τί τάχα ὁ Πάδος (le Pô) δὲν εἶναι τὸ πρὸς βορρᾶν ὄριον τῆς Ἰταλίας; Εἰς ταῦτα ἀπαντῶσι διὰ τῶν ἐθνοτήτων, ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα ἔχει τις πλεῖστα ὅσα ν' ἀντινάξη, καὶ πρὸ πάντων καθόσον λησμονοῦσι πάντοτε τὰς ἐθνοτήτας, ὡς ἐν τῷ κόλπῳ αὐτῶν περικλείουσι παρὰ τὴν θέλησιν αὐτῶν. Οὕτω δυνάμεθα εἰπεῖν, ὅτι ἡ πείρα ἀπέδειξεν ἡμῖν, ὅτι ἐν καὶ μόνον μέσον ὑπάρχει πρὸς κατάληψιν τῆς γεωγραφίας, δι' οὗ καὶ ἀπελευθεροῦται ἡ σπουδὴ αὐτῆς ἐντελῶς ἀπὸ τῶν δύο προεκτεθέντων συστημάτων.

Τὸ μέσον τοῦτο εἶναι ἡ ἀπλῆ καὶ καθαρὰ παραδοχὴ τῆς φυσικῆς περιγραφῆς τῆς γῆνιου ἐπιφανείας, ἡ θεωρία τῶν λεκανῶν καὶ ὄροπεδίων μετὰ τὴν ἀναλλοίωτον ἐπιβροχίαν τῆς ὑδρογραφίας καὶ τῆς ὄρογραφίας, εἰς τὰς ὁποίας τίποτε δὲν δύναται νὰ τροποποιήσωσιν οὔτε αἱ κράτους πρὸς κράτος συνθηκαὶ, οὔτε αἱ ὑποθέσεις τῶν ἐθνοτήτων. Ἡ τελευταία αὕτη μέθοδος ἐγένετο σχεδὸν γενικῶς παραδεκτὴ, καθὼ πειραμα-

τικὴ καὶ θετικὴ, ἐφ' ὅσον δὲν ἐπέλθωσι γῆναι ἀναστατώσεις ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς σφαίρας· πραγματικῶς δὲ δύναται τις εἰπεῖν ὅτι ἡ μέθοδος αὕτη, ἐφαρμοζομένη εἰς τὴν γεωγραφίαν, εἶναι μέθοδος θετικὴ ὡς πρᾶγμα ἄνευ ἀντιλογίας. Ἡ μέθοδος αὕτη εἶναι ἡ μόνη, ἣν σήμερον λαμβάνουσιν ὑπ' ὄψιν εἰς τοὺς στρατιωτικούς τῆς ἐποχῆς μας συνδυασμούς.

Ἐτι λεπτότερον καὶ δυσχερέστερον ὑπάρχει ἡ κατὰ τὴν μελέτην τῆς ἱστορίας κατάταξις τῶν αἰτιῶν, αἰτινες ἐγέννησαν τοὺς πολέμους τοῦ παρελθόντος. Ἐν τούτοις δύναται τις εἰπεῖν, ὅτι οἱ πόλεμοι οἱ γενομένοι εἰς τὴν φωνὴν τοῦ «τὸ θέλει ὁ Θεὸς», οἱ θρησκευτικοὶ πόλεμοι, καὶ οἱ προελθόντες ἀπὸ ἑξαψιν πολιτικὴν ἢ ἐπαναστατικὴν, εἶναι συνέπεια τῆς πίεσεως ἢ τῆς ἐπιβροχῆς δυνάμεως καὶ ἰσχύος ἀνωτέρας, ἀνταποκρίνονται δὲ εἰς τὴν πρώτην διανοητικὴν κατάστασιν τῶν κοινωνιῶν, ἣτοι τὴν ἀπρόσκοπον ἐποχὴν. Ἐπίσης οἱ πόλεμοι οἱ γενομένοι ἐπὶ σκοπῷ μεταδόσεως ἰδέας τινός, πρὸς ὠφέλειαν ὀρίων φυσικῶν ἢ ἐθνοτήτων ἐσβεσμένων, εἶναι πόλεμοι οὔτινες εἶναι συνέπεια τῆς διανοητικῆς καταστάσεως, ἣτις ἄνωθι ἐκλήθη κατάστασις τῶν ὑποθέσεων καὶ φιλοσοφική. Τέλος οἱ πόλεμοι, οἱ γενομένοι ἐπὶ σκοπῷ ἐμπορικῷ, οἷον ὁ πόλεμος διὰ τὸ ὄπιον, ὃν ἐπολέμησαν ἐν Κίνα οἱ Ἄγγλοι, οἱ πόλεμοι οἱ πρὸς αὔξησιν τοπικὴν, ἐπὶ τῷ σκοπῷ ἰσορροπίας τῶν δυνάμεων, καὶ τοι τοῦ ὕλικου συμφέροντος μὴ ὄντος πάντοτε καταφανοῦς, οἱ πόλεμοι οὗτοι δύναται βεβαίως νὰ καταταχθῶσιν εἰς τὴν τάξιν τῶν θετικῶν πολέμων, οὗς ἡ πείρα ἀπέδειξεν ὠφελίμους καὶ ἀναγκαίους, ἔστω καὶ ὑπὸ μόνην τὴν καθαρῶς ἀμυντικὴν καὶ συντηρητικὴν ἐποψιν. Καὶ δύναται τις εἰπεῖν, ὅτι, ὑπὸ γενικὴν ἐποψιν, τοιαῦται ὑπῆρξαν αἱ αἰτίαι καὶ αἱ τάσεις τῶν τελευταίων πολέμων, ἔσονται δὲ καὶ αἱ τῶν τοῦ μέλλοντος.

Ὁ ἀναγνώστης, ὅστις ἠκολούθησεν ἡμᾶς προσεκτικῶς, ἐνόησε βεβαίως τὴν δοξασίαν ἡμῶν· τρεῖς φιλοσοφίαι διαιροῦσι τὸν κόσμον τῶν ἰδεῶν, ἡ θεολογικὴ φιλοσοφία, ἡ μεταφυσικὴ φιλοσοφία καὶ ἡ θετικὴ φιλοσοφία. Εἰς ἐκάστην αὐτῶν ἀναποκρίνεται ἰδιαιτέρα μέθοδος καὶ ἰδιαιτερον μέσον τῆς σπουδῆς τοῦ κόσμου. Ἡ ἐπιστήμη τοῦ πολέμου ἐμελετήθη μέχρι τοῦδε, καὶ ἐνόηθη μόνον ἐπὶ τῇ βάσει τῶν δύο πρώτων μεθόδων, τὴν θεολογικὴν καὶ τὴν μεταφυσικὴν· ἤδη σκοποῦμεν τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν θετικῶν γεγονότων τῆς ἐπιστήμης ταύτης, ἅτινα διὰ τῆς πείρας ἀνεκαλύφθησαν ἐν αὐτῇ, καὶ τὴν ἀπ' αὐτῶν συναγωγὴν τῶν συμπερασμάτων, ἅτινα ἐπιτρέπουσιν ἡμῖν ὅπως προῖδωμεν ἀτραλῶς τὸ σύστημα καὶ τὸν τρόπον, καθ' ὃν οὐκ ἐφείλομεν ἐν τῷ μέλλοντι νὰ χρησιμοποιήσωμεν τοὺς διὰ τῆς πείρας δεδοκιμαμένους καὶ μεμελετημένους διαφόρους τῆς ἐπιστήμης ταύτης κλάδους.

Ἐκάμαμεν ἄχρι τοῦδε χρῆσιν τῆς ἐκφράσεως «ἐπιστήμη τοῦ πολέμου» καὶ οὐχὶ τέχνη τοῦ πολέμου· τοῦτο δ' ἐγένετο ἐν γνώσει, διότι αἱ ἐπιστήμαι ἔχουσι κανόνας γενικοὺς, ἀπὸ τῶν ὁποίων εἶναι ἐπικίνδυνον τὸ ἀπομακρυνθῆναι, ἐνῶ ἡ τέχνη δὲν ἔχει κανόνας ἢ τοὺς χρησιμεύοντας ὡς βάσεις, ἀφ' ὧν τὸνναντίον παρετηρήθη ὅτι ἀναγκαία ἡ ἀπομάκρυνσις, ὅπως ὁ τεχνίτης κερδίσῃ ἐν τῇ φιλοκαλίᾳ, καὶ ἐπομένως ἐπιτύχῃ. Ἀφ' οὗ λοιπὸν ὁ πόλεμος κατέστη ἐπιστήμη θετικὴ, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀνακαλύψωμεν τοὺς ἐν αὐτῇ νόμους τοῦ μέλλοντος, καὶ ἀπαρνηθῶμεν τὴν τέχνην, ἣν ἕκαστος στρατηγὸς ἐπλασε καθ' ὁμοίωσιν ἑαυτοῦ. Ὁμιλοῦντες περὶ μεθόδου, ὅτε ἐπρόκειτο περὶ γεωγραφίας καὶ ἱστορίας, ἠθελήσαμεν νὰ θέσωμεν ἀπλῶς διακρίσεις, ὅπως καταστήσωμεν καταληπτότερον πῶς κατηντήσαμεν εἰς τὸ σύστημα τῶν ἰδεῶν, αἵτινες ἤδη κυριεύουσι τὴν φαντασίαν ἀπάντων· ἀλλ' ἤδη, μηδὲν ἔπανερ-

κρῆσαι ἐπὶ λέξεων νέων καὶ ἐπὶ ἀτελευτήτων λεπτολογιῶν, μεταβαίνομεν σταθερῶς εἰς τὸ κύριον ζήτημα.

Ὁργανισμοί.

Ὁ πρῶτος κλάδος τῆς ἐπιστήμης τοῦ πολέμου εἶναι οἱ ὀργανισμοί· ὁ δεῦτερος εἶναι ἡ στρατηγικὴ, ἣτις ὑφίσταται τὴν ἐπιβρῶσαν τῶν ὀργανισμῶν, ἀλλὰ δύναται νὰ ὑπάρχῃ ἄνευ τῆς τακτικῆς· τέλος ὁ τρίτος κλάδος εἶναι ἡ τακτικὴ, οὗσα συνένειμα τῶν ὀργανισμῶν καὶ τῶν στρατηγικῶν ἐπιχειρήσεων· οὐκ ἦτον ὅμως ἀναγνωρίζομεν, ὅτι ἡ τακτικὴ ἐπηρεάζει πραγματικῶς εἰς τοὺς ὀργανισμοὺς, καὶ περ διὰ τοῦτο μὴ οὔσα κυρία αὐτῶν ἀφορμὴ. Οἱ τρεῖς οὗτοι κλάδοι τῆς ἐπιστήμης τοῦ πολέμου παρουσιάζουσιν ἀπέραντον ἐνδιαφέρον, ὅπως μελετηθῶσιν ὑπὸ τὴν πειραματικὴν ἐποψίν τῶν νόμων, τῶν διαταγμάτων καὶ τῶν συνηθειῶν τῶν ἀπὸ μικροῦ εἰς τὰ διάφορα κράτη ἰσχυόντων. Οἱ ὀργανισμοὶ εἶναι ὁ τρόπος τῆς μορφώσεως τῶν στρατῶν.

Ἡ στρατηγικὴ πραγματεύεται περὶ τῶν ἐπιχειρήσεων μακρὰν τῆς θέας, τῆς παρουσίας, ἢ καὶ τῆς γειννιάσεως τοῦ ἐχθροῦ, μετὰ τὴν τῶν στρατῶν μόρφωσιν.

Ἡ τακτικὴ ἄρχεται, ὅτε οἱ στρατοὶ λαμβάνουσι διατάξεις, ἐπὶ τῇ προσδοκίᾳ ἀγῶνος ἢ βεβαίου ἢ πιθανοῦ, ἢ καὶ μόνον δυνατοῦ γενέσθαι.

Οἱ ὀρισμοὶ οὗτοι ἐδόθησαν τισὶν καὶ ὑπὸ ἄλλων, ὥστε δὲν ἀναπτύσσομεν αὐτοὺς· εἶναι ὅμως ἀναγκαῖοι πρὸς κατάταξιν τῶν ἰδεῶν.

Βεβαίως δὲν περιμένει τις νὰ εὕρῃ ἐνταῦθα τὴν ἱστορικὴν ἐκθεσιν τῶν ὀργανισμῶν τῶν στρατῶν, καὶ τῶν μετασχηματισμῶν αὐτῶν ἀπὸ τῶν παρελθόντων χρόνων μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν· τοῦτο κυρίως ἀνήκει εἰς πραγματείαν τῆς πολε-

μικῆς τέχνης. Ἐν τούτοις λέγομεν ἐν συντόμῳ, ὅτι οἱ ὀργανισμοὶ τῶν πλήθων τοῦ Δαρραίου καὶ τῶν τοῦ Μεσαιῶνος, ὅτι ἡ ὀργάνωσις τῶν κατοίκων τῆς Βενδέης (la Vendée) κατὰ τὸ 1793, τῶν Ἀράβων τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῶν Σινῶν, ἀνήκουσι πάντες εἰς τὴν ἀρχικὴν ἢ τὴν ἀπρόσκοπον μέθοδον. Προσθέτομεν ὅτι οἱ ὀργανισμοὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ῥωμαίων, τοῦ Νατσῶ (Nassau), τοῦ Φρεδερίκου καὶ αὐτοὶ οἱ τοῦ στρατοπέδου τῆς Βολωνίας (Boulogne), ὡς καὶ οἱ τῶν Ῥώσων, εἶναι συνέπεια σκέψεων ὑποθετικῶν καὶ καταστάσεως θεοκρατικῆς ἢ μοναρχικῆς καὶ στρατιωτικῆς τῶν ἐθνῶν. Αἱ φάσεις τῶν μετασχηματισμῶν καὶ τῶν ἐλατηρίων αὐτῶν εἶναι τὴν σήμερον δεδοκιμασμένοι ὑπὸ τῆς πείρας καὶ πράγματα, φέρουσι δὲ ἡμᾶς εἰς νέας γενικὰς σκέψεις ἐπὶ τῆς στρατιωτικῆς καταστάσεως τῶν διαφόρων ἐν Εὐρώπῃ ἐπικρατειῶν.

Αἱ τὴν σήμερον ἐπικρατοῦσαι νέαι σκέψεις, προῖόν οὗται τῆς νεωτέρας πείρας, καθιστῶσι βέβαιον, ὅπερ ἄλλως τε ὅλος ὁ κόσμος παραδέχεται, ὅτι οἱ ἐφεξῆς πόλεμοι γενήσονται, ὡς καὶ οἱ τελευταῖοι, πρὸ πάντων διὰ συγχρούσεως δυνάμεων λίαν σπουδαίων τὸν ἀριθμὸν. Ἐπομένως, λαμβανόμενου ὑπ' ὄψιν τούτου, παρέπεται σχεδὸν ὡς ἀξίωμα, ὅτι ἀναγκαίως οἱ στρατοὶ δεόν νὰ ὦσι πρὸ παντὸς ἄλλου πολυπληθεῖς, ἀδιάφορον δὲ ἂν διατελοῦσιν οὗτοι συνθεθειμένοι ὑπὸ μισθωτῶν ξένων—εἴτε ὑπὸ ἰθαγενῶν πληρονομένων διὰ τὴν κατάταξιν, ἢ καὶ ὑπὸ ἐθελοντῶν—εἴτε ἂν εἶναι οἱ στρατοὶ ἀπολύτως ἰθαγενεῖς, ἀλλὰ συνθεθειμένοι ὑπὸ ἀνθρώπων βεβιασμένων εἰς ὑπηρεσίαν ὑποχρεωτικὴν—εἴτε πάλιν ἂν εἶναι ἰθαγενεῖς διηρημένοι εἰς στρατὸν μόνιμον καὶ ἐθνοφυλακὴν—εἴτε ἂν εἶναι ἰθαγενεῖς καὶ μὴ ἰθαγενεῖς, ἀποτελοῦντες ἀπλῶς στρατὸν μόνιμον—εἴτε τέλος ἂν εἶναι ὅλοι ἢ σχεδὸν ὅλοι ἐθνοφύλακες, κατὰ τὰ εἰς τὰ διάφορα κράτη ἐπικρατοῦντα συστήματα στρα-

τιωτικοῦ ὀργανισμοῦ. Δεκτοῦ λοιπὸν γενομένου τοῦ ὡς ἀξίωμα παρ' ἡμῶν ἀναγεγραμμένου, ὅτι οἱ στρατοὶ ἐπικρατείας τινὸς πρέπει νὰ ὦσι πολυπληθεῖς, δεόν νὰ ἀναζητήσωμεν γενικὰς τινὰς ἀρχὰς, ἐφ' ὧν ὀφείλει πᾶν Κράτος νὰ στηρίξῃ τὸν στρατιωτικὸν αὐτοῦ ὀργανισμόν.

Αἱ πολυπληθεῖς αὗται στρατιωτικαὶ δυνάμεις, ἃς ἀπαιτοῦσιν οἱ νεώτεροι τῆς ἐποχῆς πόλεμοι, ἐπιφέρουσιν ἐξ ἀνάγκης ἔξοδα ὑπερβολικὰ, οὐδεὶς δὲ τόπος ὑποφέρει ἐπὶ πολὺν χρόνον τοιαύτας δαπάνας ἀνευ γογγυσμοῦ. Τὰ ἔξοδα ταῦτα δὲν εἶναι μάλιστα δυνατόν νὰ τὰ παραχωρήσῃ χώρα τις, ἐὰν μὴ ἢ ἀρκούντως πρὸς τοῦτο πλουσία· ἀλλὰ τόπος τις δὲν καθίσταται πλούσιος ἢ διὰ τῶν ἐμπορικῶν καὶ βιομηχανικῶν ἐπιχειρήσεων, αἵτινες ἀπαιτοῦσι τοὺς βραχίονας, οὗς ταυτοχρόνως ἀνταπαιτοῦσιν οἱ στρατοὶ. Ἐντεῦθεν λοιπὸν ἐπέρχεται δευτέρως ἀρχή, κατέχουσα καθ' ἡμᾶς ἐπίσης θέσιν ἀξιώματος, ὅτι δηλαδὴ οὐδὲν Κράτος δύναται νὰ διατηρῇ ἐν μόνιμῳ καταστάσει τὸ πλῆθος τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων, ὧν ἔχει χρεῖαν, ἕνεκα τῆς φύσεως τῶν νεωτέρων πολέμων ἀναγκαίως λοιπὸν ἐκρίθη ἡ ἀναζητήσις νεωτέρου συστήματος στρατολογίας, δυναμένου νὰ συμβιβάσῃ καὶ τὰς δύο ἀπαιτήσεις. Τὸ σύστημα τοῦτο ὑπὸ γενικὴν ἐποψὴν εἶναι τὸ ὑπὸ τῶν Πρώσων κατὰ πρῶτον εἰσαχθέν· διὸ καὶ βλέπομεν ἀπανταχοῦ τάσεις πρὸς τὸ μικτὸν σύστημα, ὅπερ ἔχει συνέπειαν ὑποχρεωτικὴν τὴν ἐλάττωσιν τῶν ἀριθμῶν τοῦ μόνιμου στρατοῦ, πρὸς ὄφελος τῶν ἀριθμῶν τῶν εἰς ὄρισμέναις ἐποχὰς ἐξοπλιζομένων πολιτῶν καὶ τοῦτο, ὅπως διατηρηθῶσιν ἢ καὶ αὐξηθῶσιν οἱ γενικαὶ οὗτοι ἀριθμοὶ ἐν συνόλῳ, ἤτοι αἱ ἐν γένει ἐθνικαὶ δυνάμεις, καὶ τοὶ τῶν ἐξόδων τοῦ κράτους σχετικῶς ἐλαττωμένων.

Μέχρι τινὸς ἐπιστεύετο ὅτι οἱ στρατοὶ οἱ διὰ τοῦ μικτοῦ

συστήματος συγχροτούμενοι χάνουσιν εἰς ποιότητα ὅτι κερδαινουσιν εἰς ἀριθμόν, καὶ ὅτι χρησιμεύουσι μᾶλλον εἰς τὸν ἀμυντικὸν πόλεμον, σπανίως δὲ εἰς τὸν ἐπιθετικόν. Ἐἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι οἱ τοιοῦτοι στρατοὶ εἶναι καταλληλότατοι εἰς τὸν ἀμυντικὸν πόλεμον, καθόσον ὁ ἐξοπλιζόμενος πολίτης γενναίως μάχεται ὑπὲρ τῶν φιλιτάτων αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ πατρῴου ἐδάφους, δυσαρέστως δὲ φέρεται ἔξω τῆς πατρίδος αὐτοῦ· ἀπεδείχθη ὅμως ἐκ τῶν πραγμάτων, ὅτι οἱ μικτοὶ στρατοὶ δὲν ἔχουσι ὀλιγωτέραν τὴν σταθερότητα καὶ τὸν ζῆλον ἀπὸ τούς διαρκεῖς καὶ μονίμους στρατούς. Παράδειγμα οἱ Πρώσοι λάνδθερ (έθνοφύλακες) κατὰ τὸ 1866, καὶ οἱ Γερμανοὶ κατὰ τὸ 1870 καὶ 1871.

Βεβαίως στρατὸς μόνιμος πολυπληθής, ἔχων πολυχρόνιον ὑπηρεσίαν, εἶναι ἀπείρως ἀνώτερος στρατοῦ ἰσαριθμοῦ, συγχειμένου ἐκ στρατιωτῶν μονίμων καὶ πολιτῶν ἐξοπλιζομένων ἐκτάκτως· ἀλλὰ σκεπτεῖον ἐπὶ ὁποῖα ἀξία χρημάτων διατηρεῖται ὁ πρῶτος τῶν στρατῶν τούτων, καὶ ἂν δύναται νὰ διατηρηθῆ στρατὸς μόνιμος, οἷος ἀπαιτεῖται ὑπὸ τῆς φύσεως τῶν νεωτέρων πολέμων· ἐξ ἄλλου ὅμως οὐδὲ πρέπει νὰ ληφθῶσιν ὡς σπουδαία τὰ περὶ αὐτομάτως μορφουμένων στρατῶν κατὰ τὰς σιγγμαίαιας πολιτικὰς ἀνάγκας χώρας τινός. Ἐπὶ παραδείγματι, πολλὰ ἐγράφησαν περὶ τῆς κολοσιαιῆς πληθῆος τῶν αὐτομάτων στρατῶν, οὗς ἐπαρουσίασεν ὁ τελευταῖος ἀμερικανικὸς πόλεμος, δὲν πρέπει ὅμως νὰ λησμονῶμεν, ὅτι οἱ στρατοὶ οὗτοι, πρὶν ἢ ἀποτελέσωσιν ἀληθῆ στρατὸν, ἐχρειάσθησαν τρία πολέμου ἔτη ἀπλῶς ὅπως μορφωθῶσι· κατόπιν δὲ, λαβόντες χαρακτῆρα στρατοῦ, ἐχρειάσθησαν ἔτος ὀλόκληρον ὅπως νικήσωσιν, ἐνῶ εἴκοσι ἡμέραι ἤρκεσαν εἰς τὸν μόνιμον γαλλικὸν στρατὸν κατὰ τὸ 1859, δέκα δὲ ἡμέραι εἰς τὸν μικτὸν πρωστικὸν στρατὸν κατὰ τὸ 1866, εἷς δὲ καὶ μόνος μὴν ἐ-

χρειάσθη τοῖς Γερμανοῖς, ὅπως καταστρέψωσι τῷ 1870 τὸν αὐτοκρατορικὸν τῆς Γαλλίας στρατὸν. Ταῦτα εἶναι πράγματι ἀναμφίλεκτα καὶ θετικά. Ὡς ἔχουσι λοιπὸν σήμερον τὰ πράγματα, κράτος τι, ἐπιθυμοῦν νὰ κατέχη ἐπίσημον ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ ὁμηγύρει θέσιν, δεῖ νὰ δύναται νὰ προσφέρῃ εἰς θυσίαν, ἢ τέλος νὰ παρουσιάσῃ εἰς μάχην πλῆθος πολὺ ἐνόπλων ὑπηκόων μὲ τὴν δεδικαιολογημένην ἐλπίδα ἐλαχίστης τοῦ πολέμου διαρκείας, ἐνῶ πρὶν μὲ στρατοὺς ὀλιγαριθμούς ἢ μία ἢ ἡ ἄλλη τῶν δύο διαμαχομένων δυνάμεων ἐχρειάζετο πολλάκις καὶ ἔτη ὀλόκληρα, ὅπως ὑπερασπίσῃ ἑαυτὴν ἢ νικήσῃ τὴν ἀντιπάλον τῆς, ἐπιβάλλουσα ἢ ὑρισταμένη τὸν αὐτὸν τῆς ἰσχύος ζυγόν. Τουναντίον τὴν σήμερον, προαγομένων ἐπὶ ταχύτητι τῶν νεωτέρων πολέμων, δύναται τις νὰ ἐλπίζῃ, ὅτι τὰ αὐτὰ ὀριστικὰ ἀποτελέσματα δύναται νὰ ἐπιτευχθῶσιν ἀπὸ μιᾶς καὶ μόνης γενικῆς μάχης, ἐπιζητουμένης μετὰ πάσης δυνατῆς ταχύτητος καὶ ἀπὸ τούς δύο ἀντιπάλους· καὶ τοῦτο, διότι οἱ τόσον ἐπαυξηθέντες στρατοὶ δὲν δύναται ἐπὶ πολὺν χρόνον νὰ μετακινῶνται. Διὰ τὴν ὀριστικὴν ταύτην μάχην μεγίστην ὠφέλειαν θέλει ἔχει ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων ἢ δύναμις ἢ ἐξοδεύουσα ὅσον οἷόν τε ὀλιγώτερον χρόνον πρὸς συγκέντρωσιν τῶν δυνάμεων αὐτῆς, ὑπερισχύουσα ταυτοχρόνως διὰ νικῶν μερικῶν κατὰ τῶν προσκομμάτων, τὰ ὁποῖα ὁ ἐχθρὸς θέλει παρουσιάσει ἀπέναντι τῶν προετοιμαστικῶν ἐπιχειρήσεων αὐτῆς.

Ἐξ ὧν τούτων συνάγεται, ὅτι ἐν αὐτῇ τῇ φύσει τῶν νεωτέρων πολέμων ἐνυπάρχουσι δύο τινὰ ἀλληλένδετα, στρατοὶ πολυπληθέστατοι, οἵτινες δὲν δύναται ἐν συνόλῳ νὰ διατηρῶνται ὑπὸ τὰ ὄπλα κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς εἰρήνης, καὶ ἐπομένως ἀπαραίτητος ἀνάγκη στρατῶν μικτῶν ἐκ μονίμων στρατιωτῶν καὶ ἐκ πολιτῶν, εἰς ὠρισμένας ἐποχὰς ἐξοπλιζομένων,

καὶ διάρκεια πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων, ὅσον ἔνεστιν ὀλιγοχρόνιος, ὅπερ ἀποκτάται διὰ κινήσεων τεινουσῶν πρὸς ἀποτελεσιν τοῦ ἔργου ἐν μάχῃ γιγαντιαία.

Εἰς τὸν ἐπὶ ἐλαττώσει τοῦ χρόνου τῆς διαρκείας τῶν νεωτέρων πολέμων, ἐκτὸς τοῦ πολέμου τοῦ κατὰ τὸ 1859 καὶ 1866, δικαίως συγκαταριθμεῖται καὶ ὁ τοῦ 1870 γαλλογερμανικός, καθόσον ὁ μεταξὺ τῶν ὑφισταμένων κυβερνήσεων πραγματικός πόλεμος δύναται νὰ θεωρηθῆ τετελεσμένος ἐν ἐνὶ καὶ μόνῳ μηνί, ἤτοι ἀπὸ 2. Αὐγούστου—2. Σεπτεμβρίου 1870, ἤτοι ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐχθρικῶν ἐπιχειρήσεων μέχρι τῆς παραδόσεως τοῦ Ναπολέοντος κατόπιν τῆς μάχης τοῦ Σεδάν. Καὶ παρετάθη μὲν ἔπειτα ὁ μεταξὺ Γερμανῶν καὶ Γάλλων πόλεμος, ἔλαβεν ὅμως χαρακτῆρα πολέμου φυλετικοῦ, ἕκαστος δ' ἔννοεῖ εὐκόλως, ὅτι μεγίστη διαφορὰ ὑπάρχει μεταξὺ τῶν πολιτικῶν πολέμων καὶ τῶν φυλετικῶν, ἐπίσης δὲ καὶ τῶν κατακτητικῶν. Ἐν γένει οἱ πολιτικοὶ πόλεμοι λήγουσιν ἅμα καταστῆ καταφανῆς ἢ τοῦ ἐνός τῶν ἀντιμαχομένων ὑπεροχῆ ἐν ὀριστικαῖς μάχαις, ἀλλ' οἱ φυλετικοὶ πόλεμοι, ὡς καὶ οἱ κατακτητικοὶ πόλεμοι, ἐξέρχονται τῶν γενικῶν κανόνων, οὓς ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ στήσῃ· ἐπεκτείνονται δὲ οἱ μὲν πρῶτοι μέχρις οὗ ἐπέβη γενικὴ ἀποθάρρυνσις ἢ ἐκλείψῃ τὸ πατριωτικὸν αἶσθημα, οἱ δ' ἕτεροι μέχρις οὗ ὁ ἐπιδραμὼν κερδῆσθαι τὴν περὶ ἧς μάχεται χώραν, ἐὰν μὴ ἀπωθηθῆ. Ἄλλ' ἐπανεέλθωμεν εἰς τὸ περὶ ὄργανισμοῦ τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων.

Εἶπομεν καὶ προηγουμένως, ὅτι τὸ ὑπέρογκον τῶν ἐξόδων πρὸς διατήρησιν δυνάμεων ἐνόπλων, οἷας ἀπαιτεῖ τὸ νέον τοῦ πολέμου σύστημα, ἐπιβάλλει τὸ καθῆκον τῆς παραδοχῆς τοῦ μικτοῦ συστήματος, ἤτοι τοῦ συστήματος συντηρήσεως στρατοῦ μονίμου καὶ ἐθνοφρουρᾶς, συγχειμένης ἐκ πολιτῶν ἐκπαι-

δευομένων τὰ στρατιωτικὰ ἐν ὄρα εἰρήνης. Ἡ ἰδέα αὕτη, εἰς τὴν καλῶς ἐννοουμένην ἐφαρμογὴν αὐτῆς, συνεπάγεται τὴν οἰοεὶ συγχώνευσιν τῶν δύο τούτων στοιχείων τῆς δημοσίας δυνάμεως, ὅπερ καὶ μὴ νομίσθη τις ὅτι εἶναι δύσκολον, ἢ ὅτι εὐρίσκει ἀντίστασιν εἰς τὴν πραγματοποιήσιν αὐτοῦ παρὰ τοῖς ἐθνικοῖς μονίμοις στρατοῖς. Οἱ τῆς παρούσης ἐποχῆς στρατοὶ εἶναι προῖδ' ἐθνικὸν ἐν ὅλῃ τῇ Εὐρώπῃ, αἱ δὲ ἐν τοῖς κύκλοις αὐτῶν ἰδέαι δὲν διαφέρουσι τῶν ἰδεῶν τοῦ ἔθνους, παρ' ᾧ καὶ στρατολογουῦνται. Καὶ τῶντι παρετηρήθη, ὅτι ἀναλόγως τῆς ἠθικῆς καὶ διανοητικῆς ἀναπτύξεως καὶ μορφώσεως ἔθνους τινὸς ἀλλοιοῦνται καὶ αἱ τοῦ στρατοῦ ἰδέαι, παρακολουθοῦσαι τὰς ἐθνικὰς ἰδέας, ἐπηρεαζομένων τῶν στρατιωτικῶν ὑπὸ τῶν ἐθνικῶν τάσεων τῆς ἐποχῆς ἐν ᾗ ζῆ τὸ ἔθνος, εἴτε αὗται εἶναι ἀπολύτως στρατιωτικαί, κατακτητικαὶ καὶ φιλόδοξοι, εἴτε στηρίζονται ἐπὶ τῆς ἀναζητήσεως ὕλικῆς εὐημερίας διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῶν βιομηχανικῶν καὶ τῶν ἐμπορικῶν ἐπιστημῶν.

Πραγματικῶς, ἐὰν ρίψῃ τις τὸ βλέμμα εἰς τὴν Εὐρώπην ἅπασαν, παρατηρεῖ ὅτι ἀπὸ τῆς ἐπιβροχῆς τῆς κοινῆς γνώμης προκύπτει ὅτι οἱ πόλεμοι καθιστῶνται τὴν σήμερον σπανιώτεροι, ὀλιγοδιαρκεῖς, ὅτι οἱ στρατιῶται εὐρίσκουσιν εὐχαρίστησιν εἰς τὸν ἐν φρουρᾷ βίον, ὅτι, μεθ' ὅλην τὴν πραγματικὴν ἀξίαν του, τὸ καλούμενον πνεῦμα τῶν στρατ. σωμάτων διαφέρει εἰς τὰ ἐπ' ὀλίγον ἀπὸ τῆς χώρας ἐξελλόντα ἀπ' ἐκείνου τῶν σωμάτων, ἅτινα ἐπανερχονται ἀπὸ ἐκτεταμένης καὶ μακρυνᾶς ἐκστρατείας· ἐπίσης παρατηροῦμεν ἐν τοῖς στρατοῖς τῆς ἐποχῆς μας, ὅτι, ἐὰν τὸ ἥμισυ τῶν στελεχῶν τοῦ μονίμου στρατοῦ ὄν φιλόδοξον ὀνειρεύεται τὴν δόξαν καὶ τὰ πολεμικὰ ἔργα, τὸ ἕτερον ἥμισυ ἐκπληροῖ κάλλιστα τὸ χρέος αὐτοῦ, καὶ περ ὑφιστάμενον ταυτοχρόνως τὴν ἐπιβροχίαν τῆς ἡλικίας, τῶν ψυχικῶν κλίσεων καὶ τοῦ συμπερόντος. Πάντα ταῦτα εἶναι

ἀποτελέσματα τῶν ἐθνικῶν τάσεων τῆς ἐποχῆς μας· ἐπειδὴ δὲ τὸ πνεῦμα τῶν στρατῶν τῆς ἐποχῆς ἡμῶν συνταυτίζεται μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ ἔθνους, φυσικὴ συνέπεια ὑπάρχει ὅτι, ὀπλιζομένου τοῦ πολίτου διὰ τὰς ἐκτάκτους τῆς πατρίδος ἀνάγκας καὶ εἰς τὰ πολιτικὰ ἀσκούμενου ἐν ὥρᾳ εἰρήνης, οὐδεμίαν διαφορὰν ἰδεῶν δυνάμεθα νὰ φοβώμεθα μεταξὺ τῶν ἰδεῶν τοῦ ὀπλοφόρου πολίτου καὶ τοῦ μονίμου στρατιώτου. Τὸ τοιοῦτον εἰς ἄλλας ἐποχὰς ἦτο ἀδύνατον.

Εἶναι ἀληθές, ὅτι μέχρις οὗ ἐπέβη τελεία συγχώνευσις μεταξὺ τοῦ παλαιοῦ καὶ τοῦ νέου συστήματος, ἤτοι τῆς συντηρήσεως ἀπολύτως στρατοῦ μονίμου ἀφ' ἑνὸς, ἀφ' ἑτέρου δὲ τῆς ἀναμίξεως τοῦ μονίμου στρατοῦ μετὰ τοῦ ὀπλοφόρου πολίτου, θέλει ὑπάρξει πάλη, ἀλλὰ πάλη ἀνωφελής, διότι, ἐὰν τὸ μίκτον τοῦτο σύστημα ἐπιτύχη εἰς τὰ λοιπὰ κράτη, ὡς ἐπέτυχεν εἰς τὴν Πρωσσίαν, καὶ ἀποδειχθῆ ἑπαρκοῦν εἰς τὸν σκοπὸν, ὃν προτίθεται ἡ τοιαύτη ὀργάνωσις τῶν νέων στρατῶν, δύναται τις νὰ ἦναι βέβαιος, ὅτι καὶ θέλει τὸν ὑπερβῆ. Διὰ τῶν μέχρις οὗδε λεχθέντων ἐλπίζομεν ὅτι ἀρκούντως κατεδείχθη ἡ ἐπενέργεια τῶν νέων ἰδεῶν ἐπὶ τῶν ὀργανισμῶν τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων καὶ ἡ ὑποχρεωτικὴ, ὡς εἶπεν, ἀλλοίωσις αὐτῶν. Ἐπίσης, φρονοῦμεν, κατεδείχθη, ὅτι ἡ ἀλλοίωσις αὕτη τῶν ὀργανισμῶν δὲν εἶναι δύσκολος, ἀρκεῖ μόνον τὸ ἐθνικὸν πνεῦμα χώρας τινὸς νὰ κατανοῆ καὶ ἀποδέχεται τὴν ἀνάγκην τοιαύτης ἀλλοιώσεως, ἥτις ἄλλως τε οὐδεμίαν φέρει παρενόχλησιν εἰς τὰς κοινωνικὰς ἀσχολίας τοῦ πολίτου, καθόσον παρ' ἅπανι τοῖς ἔθνεσιν, ἐνθα ἤρξατο ἐφαρμοζόμενον τὸ μίκτον σύστημα, μεγίστη ἐλήφθη πρόνοια, ὅπως ὁ πολίτης μὴ προσκόπη εἰς τὰς ἐργασίας αὐτοῦ ἢ ἐν ὥρᾳ μόνον τοῦ πολέμου, προσκαλούμενος κατὰ τὴν εἰρήνην πρὸς ἀσκήσιν κατ' ἐποχὰς ὀρισμέναν καὶ ἐν ἐλαχίστῳ χρονικῷ διαστήματι.

Βεβαιώσαντες τὰ πράγματα, ὧν ὑφίσταμεθα τὴν ἐπιβροίαν, ἐζητήσαμεν τὴν ἐξήγησιν καὶ τὴν κατάληψιν αὐτῶν φρονοῦμεν δὲ ὅτι ἀνεύρομεν τὰς τάσεις τῆς κοινωνικῆς τροπῆς, αἵτινες παρίστανται τὴν σήμερον ὑπὸ νέας ὄλας μορφάς. Καὶ τῶντοι αἱ θετικαὶ δοξασίαι τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος, βοηθούμεναι ὑπὸ τῶν μεγάλων προόδων, αἵτινες ἐγένοντο εἰς τὰς βιομηχανικὰς ἐπιστήμας, οὐδόλως ὁμοιάζουσι πρὸς τὰς δοξασίας τὰς θεοκρατικὰς, τὰς πολυθεϊκὰς καὶ τὰς στρατιωτικὰς, αἵτινες μέχρι πρὸ μικροῦ διεῖπον τὰς κοινωνίας.

Ἐκ πάντων τούτων παρέπεται, ὅτι ἡ σπουδὴ ἐπὶ τῶν ζητημάτων τοῦ ὀργανισμοῦ τῶν στρατῶν ἐκάστης ἐπικρατείας πρέπει νὰ στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἠθικῆς καταστάσεως τῶν πνευμάτων τοῦ ἔθνους, ἐκ τούτων δὲ ἐκεῖνα, εἰς ἃ αἱ νέαι ἰδέαι φαίνονται ἤδη ὑπερισχύουσαι, δεόν νὰ τείνωσι πρὸς μόρφωσιν χαρακτῆρος ὅλως νέου, ἤτοι χαρακτῆρος στρατιώτου τοῦ νεωτέρου συστήματος, ὅστις δικαίως δύναται καὶ πρέπει νὰ καλεῖται *πολίτης στρατιώτης*.

Ο ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟΣ ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ.

(Ἱστορικὸν διήγημα)

Ὁ διάδοχος τῆς βασιλείας ἀνδρείου τινὸς καὶ γενναϊόφρονος ἔθνους, διατελέσαντος αἰείποτε πιστοῦ τῆς Γαλλίας συμμάχου, ἐπεμελεῖτο ὁ ἴδιος τῆς ἀγωγῆς τῶν τέκνων του, ἰδίως δὲ τῆς τοῦ πρεσβυτέρου αὐτοῦ, προωρισμένου, καθὸ τοιοῦτου, ν' ἀναβῆ ποτε εἰς τὸν θρόνον τῶν προγόνων του. Ὁ νεανίας οὗτος, τὸν ὁποῖον θέλομεν καλέσει ἐνταῦθα Ἐδουάρδον, ἦτο

ευειδέστατος και χαριέστατος, τὸ ἀνάστημά του εὐστροφον και σύμμετρον, τοῦ δὲ ὕφους του ἡ ἀπλότης και ἡ ἀξιοπρέπεια ἐνέπνεον σέβας ἅμα και ἀγάπην.

Ἡ γλυκύτης τοῦ βλέμματός του και ὁ διαπεραστικός τῆς φωνῆς του ἤχος ἐνέφαινον ψυχὴν εὐαίσθητον ἡ δὲ ἀπλαστος αὐτοῦ φαιδρότης και αἱ εὐφυεῖς ἀποκρίσεις ἀπεκάλυπτον πνεῦμα ζωηρὸν και ἀγαθώτατον χαρακτηῖρα. Ἐν ἐνὶ λόγῳ τὰ πάντα προεμήνυον, ὅτι ὁ δεκαετής ἐτι τότε Ἐδουάρδος ἠθέλει ποτε κατασταθῆ ἡγεμὼν τέλειος και ἀξιος τῆς ἀγάπης τοῦ λαοῦ, ὅστις τὸν ἐλάτρευε και εἶχε χρηστάς περι αὐτοῦ ἐλπίδας.

Ἄλλ' ὁ σεβαστὸς αὐτοῦ πατήρ, ἐπιτηρῶν ἀδιαλείπτως και ἰγνηλατῶν αὐτὸν, οὐ μόνον δὲν ἐθαμβόνητο ἀπὸ τὰ θαυμαζόμενα ταῦτα προτερήματα τοῦ χαριέντος ἐκείνου και ἀγαπητοῦ παιδός, ἀλλὰ πολλάκις παρετήρησεν, ὅτι ἡ μήτηρ, και μάλιστα ἡ προμήτωρ αὐτοῦ, διέφθειρον, διὰ τῆς ὑπερβολικῆς αὐτῶν ἀγάπης, τὰ εὐτυχη ἐκεῖνα δῶρα τῆς φύσεως. Ὁ Ἐδουάρδος, ἀκούων ἑαυτὸν ἀκαταπαύστως κολακευόμενον, κατήντησε νὰ πιστεύσῃ, ὅτι εἶναι θαῦμα εὐφυίας, και μετὰ μεγίστης πεποιθήσεως, κατακηλούσης τοὺς τετυφλωμένους ὑπὸ τοῦ φίλτρου αὐτῶν προγόνους του, ἀπεφαίνετο περι παντὸς ἀντικειμένου, κινῶν οὕτω τὴν ἑκστασιν τῶν αὐλικῶν, οἵτινες ἔχουν τὴν ὀλεθρίαν συνήθειαν τοῦ νὰ ἀπατώσι τοὺς νέους ἡγεμόνας τοσοῦτον, ὥστε νὰ τοὺς παραπεῖθωσιν, ὅτι και αὐτὰ τὰ γελοῖα κινήματά των εἶναι μεστὰ χάριτος, και αὐτὰ τὰ ἐλαττώματά των, ἀρεταί. Κατ' εὐτυχίαν τοῦ Ἐδουάρδου, ὁ πατήρ αὐτοῦ δὲν εἶχεν ἀνατραφῆ ἐν τῇ μαλθακότητι και ἐν ταῖς θωπεῖαῖς ταῖς οἰκιακαῖς, αἰτινες, ἐκθηλύνουσαι τὴν καρδίαν και διαφθείρουσαι τὸ πνεῦμα τῶν βασιλοπαίδων, δὲν τοὺς ἐπιτρέπουσι νὰ κατασταθῶσιν ἀξιοὶ τοῦ αἵωνος και τοῦ προσρι-

σμοῦ των. Ὁ βασιλόπαις οὗτος, τοῦ ὁποῦο σεβόμενος δὲν ἀναφέρω τὸ ὄνομα, ἐγνώρισε και ἀψήφησε τὴν ἐν πολέμοις κακουχίαν. Ἐντιμοὶ οὐλαὶ ἐστόλιζον τὸ σεβαστὸν αὐτοῦ μέτωπον, και πρὸ πάντων μάλιστα ἐσέβετο τὸν γενναῖον ἄνδρα, τὸν θυσιάζοντα τὴν ζωὴν αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς δόξης τοῦ βασιλέως του και ὑπὲρ τῆς ἡσυχίας και εὐδαιμονίας τῆς πατρίδος. Ἐθεώρει δ' ἕκαστον στρατιώτην ὡς συνάδελφον, εὐναῶν τὰ μέγιστα και αὐτὸν τὸν κατώτατον πολεμιστὴν.

Ἄλλως ἐφρόνει ὁ Ἐδουάρδος, ὅστις, βλέπων ἑαυτὸν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ πάππου του περιστοιχούμενον ὑπὸ λογάδων σωματοφυλάκων και τῶν ἀρχηγῶν τοῦ στρατοῦ, δὲν ἐτίμα αὐτοὺς εἰμὴ ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ ἐκάστου.

Δὲν ἀπεκάλυπτε τὴν κεφαλὴν, εἰμὴ ὁσάκις ἀπήντα ὑποσφράτηγον· ἀπλῶς ἔνευεν αὐτὴν εἰς τὸν συνταγματάρχην· μόνον διὰ κινήματος τῆς χειρὸς ἐχαιρέτα τὸν ἱλαρχον· τὸν λοχαγὸν και τὸν ὑπολοχαγὸν ἐτίμα μόλις διὰ τοῦ προστατευτικοῦ αὐτοῦ βλέμματος· ὁ δὲ ἀπλοῦς στρατιώτης ἄλλο δὲν ἐφαίνετο εἰς αὐτὸν, εἰμὴ ἄτομον ἀσήμαντον, σημεῖον ἀρανὲς και ἀνάξιον προσοχῆς.

Ὁ πατήρ αὐτοῦ ἐσυνείθιζε νὰ περιάγῃ πᾶσαν πρωΐαν τὴν πόλιν πεζός, ἄνευ συνοδίας και διακριτικοῦ σημείου, δεικνύων εἰς αὐτὸν τὴν ἀεικίνητον εἰκόνα τοῦ λαοῦ, τοῦ ὁποῦο ἐμελλέ ποτε νὰ βασιλεύσῃ, και ἰδίως τὰς διαφόρους τάξεις τοῦ πλήθους, τὰς ἀποτελούσας τὴν ἐθνικὴν ὁμάδα, τὴν ὁποίαν εἶναι ἀπαραίτητον πᾶς βασιλόπαις πρωϊμώτατα νὰ γνωρίσῃ ν' ἀγαπᾷ και νὰ προστατεύῃ. « Ἴδὲ, ἀγαπητέ Ἐδουάρδε, τῷ ἔλεγε γενὸς ὁ πατήρ του, ἰδὲ τὴν ἔμπορον ἐκείνην καθημένην εἰς τὸ » γραφεῖόν τῆς και περιστοιχισμένην ἀπὸ τὰ χαριέντα αὐτῆς » τέκνα· ἰδὲ τὸν τεχνίτην τοῦτον εἰς τὸ ἐργαστήριόν του, ὅστις » διευθύνει τραγωδῶν τὴν ἐργασίαν τῶν πολυαριθμῶν ἐργατῶν

»του ἰδὲ τὸν ἀχθοφόρον αὐτὸν, τὸν καταβεβλημένον μὲν ὑπὸ
»τὸ φορτίον του, φέροντα δὲ εἰς τὸ πρόσωπόν του τὴν εἰκόνα
»τῆς εὐτυχεστέρας ἀταραξίας· ἰδὲ ἐκεῖνον τὸν προμηθευτὴν,
»τὸν ἀνθρακέα, αὐτὸν τὸν ὑδροφόρον, προμηθεύοντας προθύ-
»μως τὰ ἀναγκαῖα εἰς ὄλας τὰς μικρὰς οἰκίας πράγματα.

»Θαύμασε, ὡς ἐγὼ, τὴν ἀνταλλαγὴν αὐτὴν τῶν ἐργασιῶν
»καὶ τῶν ὑπηρεσιῶν, τὴν κοινὴν αὐτὴν δραστηριότητα καὶ ὕ-
»παρξιν συνηνωμένας μὲ τὴν δημοσίαν τάξιν. Ἴδου ὁ λαός!
»Ἴδου οἱ ἄνθρωποι, τῶν ὁποίων ἡ συντήρησις καὶ ἡ εὐδαιμο-
»νία εἶναι ἰδιαίτερον διαπεπιστευμένη παρὰ τοῦ Θεοῦ εἰς τοὺς
»βασίλεις. Οἱ μεγάλοι ἀποτελοῦσι μὲν τὸν ἐλάχιστον ἀριθ-
»μὸν, λαμβάνουσι δὲ τὰς μεγαλητέρας χάριτας τοῦ ἄρχον-
»τος, τὸν ὅποιον περικυκλοῦσι· οἱ βραδύοργοι καὶ οἱ κενόδοξοι
»ἀναβαίνουνσι ταχέως ἢ βραδέως τὸν τροχὸν τῆς τύχης· ἄλ-
»λ' ἡ πολυἀριθμὸς αὐτὴ τάξις, ἡ ζῶσα ἀπὸ τῆς ἐργασίας της,
»ἀρκεῖται μὲ τὸ ὀλίγον, ἀγογγύστως ὑποφέρει ὄλας τὰς στε-
»ρήσεις, καὶ ποτὲ δὲν πλησιάζει εἰς τὸν θρόνον. . . . Ὁ μο-
»νάρχης λοιπὸν ὀφείλει νὰ τὴν πλησιάζῃ, νὰ μεριμνήσῃ ὁ
»ἴδιος περὶ τῶν συμφερόντων αὐτῆς, καὶ νὰ καταστῇ ἄξιος
»τῆς ἀγάπης της. Δὲν ἀρκοῦσι, τέκνον μου, εἰς τὴν πατρικὴν
»τοῦ ἡγεμόνος καρδίαν οἱ ἐν τοῖς εὐπρεπισμένοις δόμοις ἀπη-
»χοῦντες ἔπαινοι· ὅ,τι μάλιστα πρέπει νὰ ποθῇ, εἶναι ν' ἀκού-
»σῃ εὐλογοῦμενον τὸ ὄνομά του εἰς τὰ ἐργαστήσια, εἰς τὰς κα-
»λύβας καὶ τὰς ἀγοράς.»

Ἡ ἀτενὴς τοῦ Ἐδουάρδου πρὸς τοὺς λόγους τούτους προ-
σοχὴ καὶ ἡ εἰς τὸ χάριεν αὐτοῦ πρόσωπον εἰκονίζομένη συγ-
κίνησις ἦσαν ἡ γλυκυτέρα τῆς φροντίδος τοῦ χρηστοῦ αὐτοῦ
πατρὸς ἀνταμοιβή· ἀλλὰ μετ' ὀλίγον οἱ ἀξιοσημεῖοι οὗτοι
λόγοι ἐξηλείφοντο ἀπὸ τὴν μνήμην τοῦ νέου βασιλόπαιδος,
καὶ ὡς σκιά ἐλαφρὰ διεσκεδάζοντο. Ἄμα ἐπανάρχετο εἰς τὰ

ἀνάκτορα, ἐπανελάμβανε, διὰ τὰς θωπείας τοῦ προπάτορος
καὶ τῆς προμήτορός του καὶ τὰς ὑπερβολικὰς κολακείας τῶν
αὐλικῶν, τὴν ὀλεθρίαν αὐτοῦ περιφρόνησιν πρὸς πάντα μὴ κα-
τέχοντα τὸν πρῶτον παρ' αὐτῷ βαθμὸν, ἢ μὴ καταγόμενον ἐκ
γένους σεβαστοῦ.

Κατὰ τινὰ πρωίαν ὁ Ἐδουάρδος εἶχε περιέλθει μετὰ τοῦ
ἀξιοτίμου πατρὸς του τὴν πόλιν καὶ λάβει παρ' αὐτοῦ οὐσιώ-
δεις συμβουλὰς περὶ τοῦ τρόπου τοῦ διαγινώσκειν καὶ ἐκτι-
μᾶν τοὺς ἀνθρώπους, ἐνῶ δὲ ἐπανάρχετο, νέος τις στρατιώτης,
φρουρῶν εἰς τὴν εἴσοδον τῶν ἀνακτόρων καὶ γνωρίσας αὐτοὺς,
ἐπαρουσίασε τὸ ὄπλον. Ὁ διάδοχος ἀποκαλύψας τὴν κεφα-
λήν, ἀπέδωκεν εἰς τὸν σκοπὸν τὸν συνήθη χαιρετισμὸν· ὁ δὲ
Ἐδουάρδος διέρχεται πλησίον τοῦ στρατιώτου φέρων τὸν πῖ-
λον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, καὶ τὸν κυττάζει μὲ ὑπεροπτικὸν ἦθος.
«Πῶς δὲν χαιρετᾶς; τῷ λέγει ἐξεστηκῶς ὁ πατήρ του.— Ἄμ-
μὴ δὲν εἶναι παρ' ἀπλοῦς στρατιώτης, ἀπήντησε μὲ περιφρονη-
τικὸν μειδιάμα ὁ Ἐδουάρδος. — Καὶ τί πρὸς τοῦτο; Πᾶς
στρατιώτης φέρων τὸ ὄπλον του εἶναι πρέπον νὰ τιμᾶται παρὰ
τοῦ ἀρχηγοῦ. — Ἄλλὰ, παρατηρήσατε, πάτερ, δὲν ἔχει οὐδὲ
κἂν τὸ σημεῖον τοῦ δεκανέως (les galons le caporal). —
Σκοπέ! φωνάζει μὲ βροντώδη φωνὴν ὁ διάδοχος· κραξέ τὸν
ἀξιωματικὸν τῆς φρουρᾶς. Ὁ ἀξιωματικὸς φθάνει μετ' ὀλί-
γον καὶ ζητεῖ τὰς διαταγὰς τοῦ ἡγεμόνος. Λοχαγέ, ἐπανε-
λαβεν ὁ ἡγεμὼν παραδίδων αὐτῷ τὸν Ἐδουάρδον, λάβε τὸν
ἄφρονα τοῦτον νεανίαν, ὅστις παρέβη τῆς πειθαρχίας τὰ καθή-
κοντα· σᾶς τὸν παραδίδω. Θέλετε τὸν φυλάξει ὑπὸ κράτησιν,
μέχρις οὔ σᾶς δοθῶσι νεώτεροι διαταγαί μου». Ὁ νεανίας
ἐρυθριᾷ ἀπὸ τὴν συγκίνησιν του, οἱ ὠραῖοί του ὀφθαλμοὶ πλη-
ροῦνται δακρῶν· ζητεῖ νὰ δικαιολογηθῇ, ἀλλ' ὁ πατήρ του,
ἀποβλέψας πρὸς αὐτὸν μὲ ὀργὴν, ἀναχωρεῖ καὶ τὸν ἀφίνει ἐν

τῷ μέσῳ τῶν στρατιωτῶν τῆς φρουρᾶς, οἵτινες τὸν περιστοιχίζουσι καὶ ζητοῦν νὰ μάθωσι τὸ αἷτιον τοῦ παραδόξου συμβάντος. «Κύριε λοχαγέ» λέγει ὁ Ἐδουάρδος μὲ σέβας, τὸ ὁποῖον οὐδέποτε εἶχε δεῖξει πρὸς τοιοῦτον βαθμόν. «ἐπιτρέψατέ μοι, σὰς παρακαλῶ, νὰ ἀνταμώσω τὸν πατέρα μου, καὶ θέλω εὐκόλως τύχει τῆς συγγνώμης του. — Κύριέ μου! ἀπήντησεν ὁ ἀξιωματικὸς, λυποῦμαι πολὺ μὴ δυνάμενος νὰ ὑπακούσω τὴν σιγμὴν ταύτην εἰς τὴν Υ. Β. Ὑψηλότητα, ἀλλ' ἡ διαταγὴ τοῦ ἀρχηγοῦ μου εἶναι ῥητὴ καὶ ἱερά.— Ἀπαγάγετέ με ἀπ' ἐδῶ, λοχαγέ, φέρετέ με εἰς τὸν πατέρα μου, καὶ ἔστε βέλαιος περὶ τῆς εὐνοίας μου.— Ἦθελα εἶμαι ἀνάξιος αὐτῆς, κύριέ μου, ἂν ἀκουσίως παρέβαινον ὅ,τι μὲ ἐπιτάττουσι τὸ καθῆκον καὶ ἡ τιμὴ. Ἀνάγκη νὰ ὑπομείνῃ ἡ Ὑμετέρα Ὑψηλότης, καὶ νὰ διαμείνῃ μεταξὺ ἡμῶν μέχρι νεωτέρας διαταγῆς. Θέλωμεν προσπαθῆσαι νὰ μετριάζωμεν, τὸ ἐφ' ἡμῖν, τὴν ἀηδίαν τῆς κρατήσεώς της». Καὶ ταῦτα εἰπὼν, τὸν λαμβάνει εὐλαβῶς ἀπὸ τὴν χεῖρα καὶ τὸν φέρει εἰς τὸ φυλακεῖον, ὅπου πάντες οἱ στρατιῶται τὸν ἐξετάζουσι καὶ ἀπευθύνουσι μυρίας πρὸς ἀλλήλους ἐρωτήσεις, αἵτινες τὸν ρίπτουσι εἰς τὴν σκληροτέραν ἀμυχανίαν. Μετ' ὀλίγον ὁ ἀλλάξας σκοπὸς, ὅστις μόνος ἐγίνωσκε τὴν αἰτίαν τοῦ πράγματος, τὸ κοινολογεῖ προθυμότερα εἰς τοὺς συντρόφους του, οἵτινες ἀνυποστόλως θαυμάζουσι καὶ ἐπιδοκιμαζουσι τὸ αὐστηρὸν μάθημα, τὸ δοθὲν πρὸ ὀλίγου ὑπὸ τοῦ διαδόχου εἰς τὸν υἱόν του. «Αὐτὸς δὲν καταφρονεῖ τὸν στρατιώτην, ἔλεγε γηραιὸς τις σκαπανεύς· εἰκοσάκις μοῦ ἔθλιψεν ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης τὴν χεῖρα, καὶ μὲ ἐπέτρεπε πάντοτε νὰ καπνίζω ἐνώπιόν του». Καὶ ἐμένα, ἀνέκραξεν ἄλλος ἀρχαῖος λοχίας τῶν ἐπιλέκτων τινάστων τὴν πίπαν του, μὲ ἔφερε ποτε τραυματισθέντα ὑπὸ σφαίρας εἰς τὸν μηρὸν πλέον ἢ διακόσια βήματα ἐπὶ τῶν ὤμων του, καὶ μὲ

δέσωσεν ἀπὸ τὸν θάνατον.— Ἄ! εἶπε τρίτος, προθύμως ἤθελα δώσει τὸ αἷμά μου πρὸς διατήρησιν τῆς ζωῆς του. . . . — Ζήτω ὁ βασιλικὸς ἡμῶν διάδοχος! ἀνέκραξαν ὅλοι διὰ μιᾶς. Ζήτω τὸ πρότυπον τῶν ἀνδρείων! Ζήτω ὁ πατὴρ τοῦ στρατιώτου!» — Οἱ δίκαιοι οὗτοι ἔπαινοι ἀπέβαινον, οὕτως εἶπεν, πικροτάτη κατὰκρισις τῆς διαγωγῆς τοῦ Ἐδουάρδου καὶ ἄμεσος ἔλεγχος τῆς περιφρονητικῆς του διαγωγῆς πρὸς τὸν στρατιώτην, ὅστις τῷ εἶχε παρουσιάσει τὸ ὄπλον. Μάστιγν ὁ ἀξιωματικὸς τῆς φρουρᾶς ἐπροσπάθει νὰ διασκεδάσῃ τὴν θλίψιν του. Ἡ τύψις τοῦ συνειδότος καὶ ἡ παραχῆ νῦξανον ταυναντίον εἰς τὸ πρόσωπόν του. Τότε κατὰ πρῶτον ἐδοκίμαζεν ὅτι ὑπάρχουσι εἰς τὸν βίον τοῦ ἀνθρώπου περιστάσεις, καθ' ἃς εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑποκύψῃ εἰς τὴν βίαν, καὶ ὅτι ἐν μόνον σφάλμα ἀρκεῖ νὰ ἀμαυρώσῃ τὴν λαμπρότητα βαθμοῦ καὶ γένους. Ὅποσαι σκέψεις ἐπῆλθον σωφρδὸν εἰς τὸν νοῦν τοῦ βασιλοπαίδος! Οἱ γηραιοὶ ἐκεῖνοι ἐπίλεκτοι, οἵτινες ἦσαν κεκαλυμμένοι ἀπὸ ἐντίμους οὐλὰς καὶ ἐπήνου τοσοῦτον περιπαθῶς τὸν πατέρα τοῦ νεανίου ἡγεμόνος, ὑπεδείκνυον εἰς αὐτὸν, ὅτι αἱ μάλλιναι ἐπωμίδες καλύπτουν πολλάκις τὴν αὐτὴν ἀνθρωπίνην ἀξίαν, τὴν ὁποίαν καὶ τὸ μέγα ἡγεμονικὸν παράτημα. Μίαν ὥραν περίπου ἦτο βεβυθισμένος ὁ Ἐδουάρδος εἰς τὴν πολύτιμον ταύτην ἐπιστροφὴν ἐφ' ἑαυτὸν, ὅτε ἐλθὼν ἱπποκόμος τοῦ πατρὸς του ἀνήγγειλεν εἰς τὸν ἀξιωματικόν, ὅτι ἡ αὐτοῦ Ὑψηλότης παραδίδει τὸν υἱόν της εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ παρ' αὐτοῦ περιφρονηθέντος σκοποῦ. Ὁ Ἐδουάρδος, ὅστις εἶχε νομίσει, ὅτι ὁ ἀνθρώπος ἐκεῖνος ἤρχετο νὰ τὸν ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τὴν ὀδυνηρὰν φυλάκισίν του, ἐρυθριᾷ καὶ χαμηλώνει τοὺς ὀφθαλμούς του, χωρὶς νὰ τῷ διαφύγῃ οὐδ' ἐλαχίστης ἀγανακτικῆς σημείον. — Προέβη μετ' ὀλίγον πρὸς τὸν σκοπὴν καὶ μὲ φωνὴν κατανυκτικὴν, μὲ ἦθος πρᾶον εἶπε πρὸς αὐ-

τόν· Τί ἀπαιτεῖτε παρ' ἐμοῦ, φίλε; — «Νὰ μὲ ἀκολουθήσητε ἀμέσως παρὰ τῷ σεβαστῷ πατρὶ σας», ἀπεκρίθη ζωηρῶς καὶ μετὰ συγκινήσεως ὁ στρατιώτης, καὶ τεινῶν εὐσεβῶς πρὸς τὸν Ἐδουάρδον τὴν χεῖρά του, τὴν ὁποίαν ἔθλιψεν οὗτος περιπαθέστατα, ἀπῆλθε μετ' αὐτοῦ, συνοδευόμενος καὶ παρὰ τοῦ ἱπποκόμου, εἰς τοὺς δόμους τοῦ βασιλικῷ ἡγεμόνος. Ἄμα εἰσῆλθεν ὁ στρατιώτης, πίπτει εἰς τὰ γόνατα τοῦ ἀρχηγοῦ του, ἐξαιτούμενος τὴν συγγνώμην ἀμαρτήματος, τὸ ὁποῖον τοσοῦτον ἀξιοπρεπῶς ὁ νεανίας ἀνῴρθωσε· «Σῆκω, παλληκάρι μου, ἀνέκραξεν ὁ πατήρ τοῦ Ἐδουάρδου· ἐδικαίωσας πληρέστατα τὰς προσδοκίας μου. Τὸ γενναῖον κίνημά σου σὲ καθίστα ἄξιον ταχέως προβιασμοῦ. Καὶ περὶ μὲν τούτου θέλω φροντίσει ἐγώ· σὺ δὲ, τέκνον, προσέθηκε, θλίψας αὐτὸν εἰς τοὺς βραχίονάς του, ἔλθε νὰ ἀναλάβῃς τὸν βαθμὸν, τοῦ ὁποίου κατέστης ἄξιος διὰ τῆς εὐγενοῦς καὶ κατασκευαστικῆς μετаноίας, τῆς εἰς τὸ πρόσωπόν σου ἐζωγραφημένης. Ἐνθυμοῦ ὅτι δὲν πρέπει νὰ κρίνης τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τῶν ἐξωτερικῶν αὐτῶν σημείων, ἀλλ' ἐτάζων τὴν καρδίαν αὐτῶν. Βλέπεις ἤδη τί κατορθώνει ὁ ἀπλοῦς οὗτος στρατιώτης. Αὐτὸς καὶ μόνος ἠδύνατο νὰ ἐπιτύχῃ τὴν χάριν σου.»

— 0 —

Τί συνέθη μετὰ δέκα πέντε ἔτη.

Πόλεμος ἐπεκράτει κατὰ πᾶσαν τὴν Εὐρώπην, καὶ ὁ μὲν διάδοχος εἶχεν ἀναβῆ πρὸ μικροῦ εἰς τὸν θρόνον, ὁ δὲ Ἐδουάρδος ἦτο περιβεβλημένος τοῦ πατρὸς αὐτοῦ τὸ σεβαστὸν ἀξίωμα. Ἦτο δὲ ἤδη εἴκοσι καὶ δύο ἔτων, καὶ, πεπεισμένος ὅτι τὸ στέμμα, τὸ ὁποῖον ἔμελλε νὰ κληρονομήσῃ, δὲν καθίσταται λαμπρὸν καὶ ἀσφαλές εἰμὴ ἐπὶ μετώπου ἐφολισμένου μὲ ἐντίμους πληγὰς, ἠξιώθη, κατ' αἰτησίαν του, τῆς ἀρχηγίας τοῦ πρώτου σώματος τοῦ ἱππικοῦ. Συγκροτεῖται τότε μάχη μεγάλ-

λη, καθ' ἣν ὁ νέος διάδοχος διαπρέπει διὰ τὴν ἀτρόμητον αὐτοῦ ἀνδρείαν. Εἰς συμπλοκὴν δὲ τινα, καθ' ἣν ὁ ἀρχηγός, μεμιγμένος μετὰ τῶν στρατιωτῶν, μάχεται ἐκ τοῦ συστάδην καὶ δὲν ἔχει ἄλλο καταφύγιον, εἰμὴ τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἐπιδεξιότητά του, ὁ Ἐδουάρδος περικυκλοῦται ἀπὸ πολλὰ ἐχθρικά στίφη, ἅτινα ἀπαιτοῦσι παρ' αὐτοῦ νὰ καταθέσῃ τὰ ὅπλα. Ἀνθίσταται τὸ πρῶτον, ἀλλ' ἤδη κινδυνεύει νὰ πέσῃ εἰς τὰς χεῖράς των, ὅτε αἶφνης ἀπαλλάττεται ἀπὸ τὸν κατεπείγοντα ἐκείνον κίνδυνον παρά τινος πολεμιστοῦ, τὸν ὁποῖον δὲν ἠδυνήθη νὰ διακρίνῃ ἐν μέσῳ τῶν συνέφων τοῦ κοινοῦ. Μόλις ὅμως ἔφθασε πληγώμενος εἰς τὸ νοσοκομεῖον ἐπὶ τῶν βραχιόνων τῶν στρατιωτικῶν του, καὶ βλέπει ὅτι ὁ ἀρχηγός αὐτῶν εἶναι ὁ σκοπὸς ἐκεῖνος, τὸν ὁποῖον ἀπηξίωσεν ἄλλοτε νὰ ἀντιχαιρετήσῃ — Ὁ γενναῖος οὗτος ἀνὴρ, καταστὰς συνταγματάρχης τῶν θωρακοφόρων, εἰς οὓς ὠφείλετο ἡ νίκη, ἐπέθηκεν ἤδη τὴν κορωνίδα εἰς τὴν ὑπόληψίν του, διασώσας τὸν υἱὸν τοῦ βασιλέως. — Ὁ Ἐδουάρδος, τείνας τὰς χεῖρας εἰς τὸν σωτήρα του, τὸν ἀναγορεύει στρατηγὸν ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης, καὶ ὁ πρὸ ὀλίγου ἄσημος ἐκεῖνος στρατιώτης, ὅστις δὲν ἔφερεν οὐδὲ τοῦ δεκανέως τὸ σειρίτιον, ὅτε περιεφρονήθη παρὰ τοῦ διαδόχου, μειραχίου ἔτι ὄντος, ἔλαβεν ἀπὸ τὴν χεῖρα τοῦ ἰδίου τὸν μεγαλόσταυρον τῶν παρασῆμων τοῦ Κράτους. Τοσοῦτον εἶναι ἀληθές, ὅτι οὐδεὶς εἶναι ἄξιος περιφρονήσεως ἐν τῷ στρατῷ, ὅτι πλεῖστοι ἐνδοξοὶ πελεμισταὶ ἤρξαντο τὸ στάδιόν των ἀπὸ ἀπλοῦ στρατιώτου, καὶ ὀρθῶς ἔλεγεν ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας Λουδοβίκος ὁ ΙΗ', δεικνύων εἰς τοὺς μαθητὰς τῆς Σχολῆς τοῦ Ἁγίου Κύρου τὴν φαρέτραν ἐνὸς ἐξ αὐτῶν· «Ἐνταῦθα εὐρίσκειται βράβδος στρατάρχου.»

(ἐκ τῆς ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ εἰς τὸ Ἑλληνικὸν μεταφράσεως)

Γ. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ,
ἐπιλοχίας τοῦ πεζικοῦ.

Ο ΘΗΣΑΥΡΟΣ ΤΟΥ ΛΗ ΠΑΣΣΑ.

Πολλά ἐλέχθησαν καὶ ἐγράφησαν, λεχθήσονται δὲ καὶ γραφῆσονται βεβαίως καὶ ἀκολούθως περὶ τῆς ἀτομικῆς περιουσίας τοῦ δεσπότη τοῦ Ἰωαννίνων Ἀλῆ Πασσᾶ, οὐδεὶς ὅμως ἐξ ὧν γινώσκωμεν παρέστησε τὰ τῆς κινητῆς αὐτοῦ περιουσίας ὡς ὁ μεταδούς ἡμῖν τὰς κάτωθι ταμιακὰς πληροφορίας, ὅστις, διατελέσας εἰς ἐμπιστευτικὴν ἐν τῇ αὐτῇ τοῦ ἡγεμόνος ἐκείνου ὑπηρεσίαν, καθίσταται τὰ μάλα πιστευτός· δὲν κρίνομεν δ' ἀπὸ σκοποῦ τὴν δημοσίευσιν τῶν πληροφοριῶν τούτων.

Περιουσία εἰς μετρητὰ πρὸ τῆς πολιορκίας.

1,000,000	φλωρία Ἐνετικὰ πρὸς	13—16	γρόσια. . .	γρ. 16,000,000
800,000	» Ματσάρικα πρὸς 14.	»	»	11,200,000
800,000	» Πολίτικα » 10	»	»	8,000,000
500,000	» Μεσίρικα » 7	»	»	3,500,000
500,000	» Τουτζίνικα » 12	»	»	6,000,000
400,000	» Μαχμουδιέδες » 25—28	»	»	11,200,000
500,000	Ῥουμπιέδες » 3	»	»	1,500,000
1,000,000	τάλληρα κολων. » 6	»	»	6,000,000
400,000	τ. Μαρίας Τερέζας » 5½	»	»	2,200,000
				<hr/>
				65,600,000

	μεταφορὰ.	γρ. 65,600,000
1,000,000	Μπεσλίκια ἀργυρᾶ πρὸς 5	» 5,000,000
200,000	Ἐξηντάρια, ἑκατο-	
	σάρια, πρὸς 2½—3 γρ.	600,000
16,000	Δούπια τῆς Ἰσπανίας, πρὸς	
	15 κολωνάτα, ἧτοι πρὸς 90 γρόσ.	1,440,000
	ὀλικὸν μετρητῶν γρ.	<hr/> 72,640,000

Στολισμοὶ πολυτίμοι.—Ἐκτὸς τῶν πολυαριθμῶν κατωτέρας σχετικῶς ἀξίας πολυτίμων τοῦ σατράπου στολισμῶν, ἐν τῷ θησαυροφυλακίῳ αὐτοῦ εὐρίσκοντο καὶ τὰ ἐξῆς βαρύτιμα.

Μία σπάθη ἀδαμαντοκόλλητος φέρουσα πρότυπον τῆς Θεομήτορος καὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀξίας τὸ ὅλον εἰς γρόσια τῆς ἐποχῆς ἐκείνης γρ. 55,000.

Ἐν Μπερλάντι, ὅπερ ἀνήκεν εἰς τὸν βασιλεῖα τῆς Σουηδίας, ἀγορασθὲν ἀντὶ 36,000 ὀλανδικῶν φλωριῶν, ὧν ἕκαστον τῇ ἐποχῇ ἐκείνῃ ἐτιμᾶτο γρόσια 14· ἐπομένως ἡ ὀλικὴ ἀξία ἀνέβαινεν εἰς γρ. 504,000. Τὸ μπερλάντι τοῦτο ἀποστείλας ὁ Ἀλῆς εἰς Πρέβεζαν πρὸς Ἰουδαῖον τινὰ ἀδαμαντοκόλλητην, τὸ συνέδεσε μὲ ἕτερα 12 μικρότερα μπερλάντια, ὧν ἕκαστον ἀξίας 1000 κολωνάτων, ἀγορασθέντα εἰς Ἐνετίαν ἀπὸ χειρὸς Μουράτ, ἧτοι ἀξία τῶν 12 εἰς τάλληρα 12,000· ἐπομένως 72,000 γρόσια, τοῦ ταλλήρου ἀντὶ 6 γροσίων. Οὕτω τὸ ὀλικὸν τῆς ἀξίας 576,000 γρ.

Ἄλλος στολισμὸς τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ ἐκ 5 μπερλαντίων, ὧν ἕκαστον ἀξίας 150,000 γροσίων—Τὸ ὀλικὸν γρ. 750,000.

Τὸ σύνολον τῶν λοιπῶν ἀδαμάντων αὐτοῦ ἀπετέλει ἐν συνόλῳ τὸ ὀγκῶδες ποσὸν τῶν γροσίων 50,000,000.

Σύνολον. Τὸ σύνολον τῆς εἰς μετρητὰ, εἰς ἀδάμαντας καὶ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ σκευῆ διάφορα, ὧν ἡ καταγραφή καὶ ἐκτί-

μησις ἐγένετο δις τοῦ ἔτους ἀπὸ σαράφης, ἐξετιμάτο εἰς 250,000,000 γροσίων, ὧν ἡ τιμὴ ἀντιστοιχεῖ μὲ τὴν τῆς δραχμῆς, ὑπολογιζομένου τότε τοῦ ταλλήρου εἰς 6 γρόσια. Τοιαύτη ἡ κολοσσιαία κινητὴ περιουσία τοῦ σατράπου τῶν Ἰωαννίνων, χωρὶς νὰ προσθέσωμεν τὰ διάφορα πολυτίμα τοῦ ἱματισμοῦ κτλ.

Κατὰ τὴν ἐπικρατήσασαν γνώμην, ὁ θησαυρὸς τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ δὲν εὐρέθη, δόποτε οὗτος παραδοθεὶς μετεφέρθη εἰς τὸ Νησι τῶν Ἰωαννίνων, ἐνθεν καὶ ἔλαβε τὸ τέλος αὐτοῦ. Τούτου ἐνεκεν πολλοὶ πολλάκις ἐπεχείρησαν ἀνασκαφάς, φρονοῦντες τὸν πλοῦτον κερωσμένον που. Ὁ δίδων ἡμῖν τὰς πολυτίμους πληροφορίες, διατελέσας ὑπὸ τὸν Ἀλῆ Πασσᾶν καὶ παρ' αὐτῷ μέχρι τῆς εἰς τὸ Νησι μεταφορᾶς αὐτοῦ, φρονεῖ ὅτι τὸ πλεῖστον τοῦ χρηματικοῦ εἶχε καταναλωθῆ εἰς μισθοὺς τῶν στρατιωτῶν τοῦ Ἀλῆ, εἰς τὰς τῶν οἰκογενειῶν περιθάψεις· ὅτι τὸ λοιπὸν μέρος τοῦ πλούτου κατέλαβον καὶ κατέκρυψαν οἱ πασσᾶδες μετὰ τὴν κυρίευσιν τῶν Ἰωαννίνων, διαδόσαντες τὴν ιδέαν τῆς μὴ εὐρέσεως τῶν θησαυρῶν. Φέρεται δὲ εἰς τὴν ιδέαν ταύτην ἐκ τοῦ ἐν γνώσει αὐτοῦ, ὅτι ὁ Ἀλῆς μεταθὰς εἰς τὸ Νησι ἔλαβε μεθ' ἑαυτοῦ εἰς χρήματα μὲν ἐν κιβώτιον μὲ τὸ ἑκατομμύριον τῶν Ἑνετικῶν φλωρίων, εἰς ἀδάμαντας δὲ καὶ λοιποὺς στολισμοὺς δύο ἕτερα κιβώτια.

Τὸ αὐτὸ πρόσωπον ἔδωκεν ἡμῖν καὶ τὰς ἐξῆς πληροφορίες περὶ τοῦ ὑπερόγκου τῆς ἀξίας πραγμάτων τινῶν κατὰ τὸ διάστημα τῆς πολιορκίας τῶν Ἰωαννίνων, ἧτις διήρκεσεν ἀπὸ 15. Αὐγούστου 1819—Ἀπρίλιον 1821.

Ὁ καπνὸς ἔφθασεν εἰς τιμὴν 1,500 γροσίων ἢ ὀκτὰ
ὁ ταμβάκος » » 2,000 »
τὸ ρακί » » 350 »
τὸ κρασί » 10 Βενετικά 160 »

ἡ ὄρνις ἔφθασεν εἰς 10 Βενετικά, ἧτοι 160 γρόσια
τὸ αὐγὸν εἰς τιμὴν Ἑνετικοῦ, ἧτοι 16 γρόσια
ἡ προβατίνα εἰς..... 350 »
τὸ ἵππειον κρέας εἰς..... 25—40 » ἢ ὀκτὰ

Τὸ βούτυρον, ὁ τυρὸς, τὸ ἄλευρον καὶ λοιπὰ χρειώδη πρὸς συντήρησιν τῶν πολιορκουμένων ἦσαν ἄφθονα· ἀπόδειξις ὅτι καέντος τοῦ παλατίου, συνεκάρησαν καὶ 20,000 μπότσαι βουτύρου.